

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Temporära platser som dialog

- En exempelstudie av Friisgatan i Malmö

Klara Allenmark

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2020

Temporära platser som dialog - En exempelstudie av Friisgatan i Malmö

Temporary space as dialog - A case study about Friisgatan in Malmö

Klara Allenmark

Handledare: Matilda Alfengård, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Åsa Svensson, 2018

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: medborgardialog, kommunikativ planering, temporär arkitektur, temporär användning, Friisgatan, sommargata

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Att arbeta med temporära platser blir allt vanligare i planeringskontext, och ett exempel på detta är den temporära gågatan Friisgatan i Malmö som under sommaren stängs av för biltrafik och utgör en *sommargata*. Sommargatan syftar till att tillfälligt förändra gaturummet och lyfta dess kvaliteter, uppfylla delar av stadens miljömål och etablera medborgardialog. Genom medborgardialog kan medborgare och andra aktörer få större inflytande och detta kan bidra till mer demokratiska planeringsprocesser. Syftet med denna uppsats är att, med avstamp i Friisgatan, belysa och diskutera samspelet mellan temporära platser och medborgardialog. Detta görs genom dokumentanalys och en semistrukturerad intervju. Resultatet pekar på att dessa teman på många sätt samverkar; medborgardialog kan bidra med legitimitet till det temporära användandet, och den temporära användningen ger en möjlighet att utvärdera hur konceptet/designen tas emot av brukarna. Temporär användning kan även involvera medborgare och fungera som en metod att nå marginaliserade grupper inom planering. Denna kombination kan på så sätt fungera som ett tillvägagångssätt för att nå det gemensamma målet – att skapa band mellan kommun, människor och den specifika platsen. Vidare redogör uppsatsen för de utmaningar som det innebär att arbeta med medborgardialog och temporära platser i praktiken. De mest betydande hinder som visat sig försvåra arbetet är att sommargatan snabbt blev väldigt resurskrävande samt en avsaknad av riktlinjer på en högre nivå.

Abstract

To work with temporary spaces in planning context has become more common the past years, an example is the temporary pedestrian street Friisgatan in Malmö which during the summer closes to car traffic to turn into a *summer street*. The summer street aims to temporarily change the street space and elevate its qualities, fulfill the city's environmental strategies and establishing a citizen dialogue. Citizen dialogue allow citizens and other actors to participate, which in the long run makes the physical planning process more democratic. The aim of this thesis is to highlight and discuss the interplay between temporary spaces and citizen influence by evaluating the project surrounding Friisgatan. This has been done through document analyses and a semi-structured interview. The results indicate that these themes interact in several ways. Citizen dialogue can contribute with legitimacy of the temporary space, while the temporary space makes it possible to see how the concept/design will be received by the users. The temporary space can also work to involve citizens, in particular citizens who generally are considered marginalized in discussions about urban planning. This combination aims to achieve the common goal – to create bonds between municipally, people and the place involved. Furthermore, the study describes the challenges involved with using citizen dialogue and temporary places in practice. The most considerable difficulties are lack of strategic policies on a larger scale and that the project became very resource-demanding when it developed.

Förord

Den här uppsatsen är ett resultat av kursen Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur. Kursen är en del av landskapsarkitektprogrammet vid SLU Alnarp. Uppsatsen omfattar 15 hp.

Jag vill tacka Fastighets- och Gatukontoret på Malmö stad som tagit sig tid att besvara mina frågor. Jag vill även rikta ett tack till min motläsare Hanna som bidragit med betydelsefulla och kloka kommentarer. Slutligen vill jag rikta ett särskilt tack till min handledare Matilda Alfengård som med stort engagemang väglett mig genom arbetets gång.

Tack!

Klara
Malmö 2020

Innehållsförteckning

Sammandrag	3
Abstract	4
Förord	5
Inledning	8
Bakgrund	9
Studiens syfte, mål och frågeställningar	10
Begreppsdefinitioner och avgränsningar	10
Disposition	11
Metod	12
Litteraturstudie	13
Exempelstudie	13
Val av exempel	13
Dokumentstudie	14
Semistrukturerade intervjuer	14
Analys	15
Perspektiv på offentliga rum, temporära platser och medborgardialog	16
Rätten till stadens rum	17
Temporära platser	18
Vad är temporärt?	18
Varför temporärt?	19
Brygga mellan planerare och medborgare	21
Utmaningar med att använda temporära platser	21
Medborgardialog - rätten att bli inkluderad	23
Sherry Arnsteins delaktighetsstege	24
Medborgardialog i Sverige idag	25
Röster om medborgardialog	26
Brister medborgardialog	27
Vems röst hörs?	28
Nya arbetssätt	29
Exemplet Friisgatan	31
Bakgrund och vision	32
Bakgrund Malmö	32
Friisgatan - kontext	32
FGK:s förslag i fyra idéer	34
Från temporärt projekt till bestående	35
Friisgatans utveckling och styrning	35
Medborgarinitiativ och aktivering av platser	37
Delaktighet och dialog i planering?	40

Slutsatser	46
Diskussion	48
Metodreflektion	51
Vidare forskning	52
Källförteckning	53
Bildkällor	53
Elektroniska källor	53
Litterära källor	55
Muntliga källor	56
Opublicerade källor	56
Bilagor	57
Intervjuformulär	

01.

Inledning

1.1 Bakgrund

I frågor rörande planering debatteras ofta hur ett jämlikt samhälle ska uppnås, med fokus att åstadkomma samma möjligheter för alla (Zimm, 2015). Vad dessa begrepp innebär i praktiken och hur dessa realiseras, är långt ifrån självklarheter utan något som öppnar upp för debatt. Offentliga rum är de platser där varje individ har lika tillträde, och de tillhör alla människor lika mycket (Mitchell, 2003). I rollen som landskapsarkitekt finns möjligheten att påverka dessa rums utformning – och på så vis påverka hur människor rör sig samt vilka som vistas där. Målet är att utforma en plats för alla, men hur ser detta ut i praktiken?

Ett tillvägagångssätt för att uppnå detta är ”inkluderande planeringsprocesser” genom medborgardialog. Medborgardialog används för att ge medborgare en röst i stadsutvecklingen, stärka den representativa demokratin och uppmuntra till politiskt engagemang och deltagande enligt Boverket (2020a). Medborgardialog syftar till att utbyta åsikter mellan olika aktörer så som medborgare och politiker, för att alla ska ha möjlighet att påverka utvecklingen. Detta ska i sin tur leda till en ökat förtroende, tillit och slutligen till social hållbarhet, samt ett bättre resultat i slutändan.

Malin Zimm, doktor i arkitektur, menar att temporära platser kan användas som en länk mellan medborgare och planerare (2015). Begreppet temporär plats kan förklaras som en struktur som skapas med intentionen att den ska vara just temporär, att strukturen bara ska finnas till under en kort tid. Temporära platser möjliggör att med små medel och ingrepp testa olika stadsrum på en plats som därmed kan tillgängliggöras, aktiveras och få ett nytt liv. Detta ger invånare en möjlighet att träffas på nya ställen under nya former och detta leder i sin tur till upplevelsen av ett levande och attraktivt samhälle enligt Zimm. På senare tid har temporära platser fått högre status och existerar i olika former, exempelvis genom temporära konstinstallationer, sommargångator och *pop-up shops* (Bishop & Williams, 2012).

Mot denna bakgrund vill jag närma mig samspelet mellan medborgardialog och temporära platser. Den temporära plats som kommer utgöra fokus för denna uppsats är Friisgatan i Malmö. Friisgatan startade som ett tävlingsbidrag för Malmö stad i European Mobility Week år 2016 då gatan stängdes av för biltrafik (Malmö stad, 2017). Projektet blev uppskattat och i början av 2017 stod det klart att Friisgatan skulle utgöra en sommargata. Vid ett senare skede förlängdes försöket i nuläget ska sommargatan få vara kvar till och med sommaren 2020.

1.2 Studiens syfte, mål och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna studie är att belysa och diskutera samspelet mellan temporära platser och medborgardialog. Vidare är målet att undersöka hur medborgardialog används i det temporära projektet Friisgatan i Malmö. Utifrån studiens syfte och mål har följande frågeställningar formulerats;

Frågeställning 1: *Hur arbetar Malmö stad med medborgardialog i det temporära projektet Friisgatan?*

Frågeställning 2: *Kan temporära platser fungera som en katalysator för medborgardialog och i så fall på vilket sätt?*

För att besvara frågeställningarna ställer jag mig även följande delfrågor (dessa besvaras löpande i teorikapitlet):

- *Vad för möjligheter respektive hinder finns med medborgardialog?*
- *Vad för möjligheter respektive hinder finns med temporära platser?*

1.3 Begreppsdefinitioner och avgränsningar

Vad som menas med temporära platser är en definitionsfråga. Nationalencyklopedins definition av temporär är: "*som gäller endast för viss tid*" (temporär, u.å.). I denna rapport används begreppet *temporär plats* med betydelsen att den, till skillnad från bestående platser, har intentionen att uppföras med en tydlig start och ett tydligt slut. Definitionen är inspirerad av Bishop och Williams (2012) resonemang kring beskrivandet av en temporär plats. Vidare används begreppet *temporär användning* för att beskriva själva användandet av temporära platser. I denna uppsats undersöks medborgardialog och detta tangerar begrepp så som deltagande, medskapande, inkluderande etc. För läsbarhetens skull används termen medborgardialog efter Boverkets definition "*som ett paraplybegrepp för olika deltagardemokratiska metoder och teorier*" (2018).

Medborgardialog går att applicera på diverse ämnen och yrkesgrupper. Studien har dock avgränsats till ämnet landskapsarkitektur och mer specifikt planering av det offentliga rummet. Vidare innebär detta en avgränsning i förhållanden till de teorier som valts i uppsatsen som berör medborgardialog och demokrati, då dessa beskrivs ut ett mer övergripande samhällsperspektiv. Medborgardialog har valts att undersökas

genom temporära platser. Anledningen till att dessa två teman har valts att undersökas tillsammans är att det finns ett tydligt samband mellan dessa. Under den senaste tiden har ett flertal temporära platser uppkommit där medborgardialog använts (Zimm, 2015). Dessa två teman kan samverka då medborgarnas deltagande kan stärka gestaltningens legitimitet, samtidigt som det temporära möjliggör för att ge medborgarna en chans att påverka utformningen av platsen. Friisgatan är ett exempel på ett projekt där dessa två teman har använts, vilket möjliggör för en diskussion kring dessa teman senare i uppsatsen. Valet av plats gör att det finns en geografisk avgränsning i uppsatsen, då arbetet till stor del berör Malmö stad och mer specifikt Malmö stads arbete med Friisgatan. Slutligen angränsar omvandlingen av Friisgatan till frågor som rör hållbar mobilitet samt ekonomiska och ekologiska hållbarhetsfaktorer, men detta kommer inte beröras i denna uppsats.

1.4 Disposition

- **Kapitel 1** är en introduktion till uppsatsen. Här introduceras ämnet för uppsatsen med en bakgrund. Vidare presenteras uppsatsens mål, syfte och frågeställningar samt begreppsdefinitioner och avgränsningar.
- **Kapitel 2** behandlar och redogör för de metoder som använts i uppsatsen.
- **Kapitel 3** består av en litteraturstudie. Här redovisas medborgardialogens roll i planeringsprocessen i Sverige, dess utveckling historiskt och kritiska samt positiva röster kring medborgardialog. På samma sätt redogörs även temporära platser.
- **Kapitel 4** består av en resultat- och analysdel. Kapitlet inleds med en bakgrund av Malmö samt Friisgatan. Detta följs av ett resultat av exempelstudien varvat med analys av empirin.
- **Kapitel 5** innehåller studiens slutsatser.
- **Kapitel 6** består av en avslutande diskussion. Här ges även förslag på vidare forskning och kapitlet avslutas med en metodreflektion.

02. Metod

I detta kapitel presenteras och förklaras de metoder samt insamlingsmetoder som använts för att besvara arbetets frågeställningar. De insamlingsmetoder som tillämpats är litteraturstudier, dokumentstudier och intervjuer. Dokumentstudierna och intervjuerna har gjorts inom ramen för en exempelstudie.

2.1 Litteraturstudie

Syftet med litteraturstudien har varit att skapa en förståelse för medborgardialog och temporära platser. Detta görs genom att redovisa vad som tidigare skrivits inom ämnet för att öka kunskapen om ämnet, samt bidra till en diskussion för hur temporära platser kan användas och utvecklas i framtiden. Litteraturstudiens material består av tryckta böcker samt litteratur som publicerats online som har fokus på temporära platser samt medborgardialog.

Sökning efter litteratur online har till största delen gjorts på sökmotorer så som Google Scholar och SLU:s sökmotor Primo. Sökord som använts är *tillfällig landskapsarkitektur, temporära platser, tillfällig användning, pop-up, tactical urbanism, medborgardialog och medborgardeltagande*. För att bedöma träffarnas relevans har artiklarnas sammandrag och/eller bakgrund lästs varefter ett urval gjorts. De tryckta källorna består av ett brett urval av verk som är aktuella och relevanta för denna studiens syfte, och består av både svensk och internationell litteratur.

2.2 Exempelstudie

En exempelstudie har genomförts för att undersöka och förstå Malmö stads intentioner gällande medborgares involvering vid temporära platser. Studien grundar sig i kvalitativ forskning. Detta inne innebär att datainsamlingen fokuserar på "mjuk data" (Patel & Davidson, 2011). Denna exempelstudie är inspirerad av en så kallad enfallsstudie. Att utföra en enfallsstudie innebär att studien enbart görs av ett fall och inte fler (Yin, 2014). På så sätt kan förståelse skapas för komplicerade sociala företeelser. Datainsamlingen grundar sig i semistrukturerade intervjuer och dokumentanalys. Dessa metoder ses som lika i styrka och syftet är att de ska komplettera varandra för att ge en djupare förståelse för helheten, och därmed kunna dra lärdomar och slutsatser utifrån ett specifikt fall.

2.2.1 Val av exempel

Friisgatan i Malmö har utgjort objekt för exempelstudien. På Malmö stads hemsida står det att en kontinuerlig dialog med berörda verksamheter, fastighetsägare och boende är en viktig del av sommargatorna och att möjlighet ska finnas att engagera sig i projektet (Malmö stad, 2020a). Friisgatan är ett lämpligt fall att undersöka då det är ett av de första exemplen i Malmö där konceptet sommargata utvecklats. Sommargatan som koncept

är intressant att undersöka då denna typ av projekt äger rum under ett geografiskt begränsat område, och dess utformning och varaktighet skiljer sig från andra exempel. Dessa förutsättningar möjliggör för att analysera samspelet mellan medborgardialog och temporär användning. Förhoppningen är därför att detta exempel ska ge en djupare förståelse för hur sommargatan kan användas som ett planeringsverktyg samt vilka för- och nackdelar det för med sig.

2.2.2 Dokumentstudie

Inom exempelstudien har en dokumentanalys gjorts med syfte att undersöka Friisgatan närmare. Ett urval har gjorts baserat på dokumentens relevans för ämnet. Eftersom målsättningen är att undersöka hur medborgardialog används i det temporära projektet Friisgatan har det varit relevant att undersöka hur Malmö stad beskriver detta i publicerade dokument. På så sätt har en djupare förståelse om hur Malmö stad använder sig av temporära platser samt medborgardialog som verktyg erhållits. Dessa innefattar *Översiktsplan för Malmö: Planstrategi* (2018), *Arkitekturstaden Malmö* (2018) samt *Malmöns väg mot en hållbar framtid* (2013) för att få en bild av Malmö stads visioner för medborgardialog samt temporära platser.

Ett flertal opublicerade dokument i form av utredningar och utvärderingar som använts av Malmö stad har tillhandahållits av tjänstepersoner på Malmö stad, och därmed fungerat som underlag för uppsatsen. Detta innefattar *Utredning Rådman svängen/Friisgatan* (2017), *Utvärdering av åtgärder på Friisgatan* (2017), *Besöksundersökning – European Mobility Week* (2016), *Sommargångsgator i Malmö – konceptbeskrivning* (2018) samt *Gatukontorets Dialogstrategi* (2016).

2.2.3 Semistrukturerade intervjuer

Dokumentanalysen har kompletterats med en kvalitativ intervju. Intervjun gjordes med syftet att komplettera analysen med ett praktiskt och professionellt perspektiv baserat på respondentens erfarenheter. Detta ger en djupare förståelse för exempelvis vilka konflikter som kan och har identifierats och hanterats i det specifika fallet. Respondenten valdes ut genom ett målinriktat urval. Ett målinriktat urval innebär att strategiskt välja respondent i förhållande till undersökningens mål och frågeställningar (Bryman, 2016). Respondenten arbetar på fastighets- och gatukontoret (som från och med nu förklaras

FGK för läsbarhetens skull) och valdes ut med bakgrund att hen är projektledare på Friisgatan. På grund av forskningsetiska skäl har respondenten anonymiserats. Att delge intervjuobjektet detta i förväg kan bidra till att personen i fråga kan känna sig friare i sina formuleringar. Intervjun hade en semistrukturerad struktur. Styrkan med semistrukturerade intervjuer är att metoden tillåter de intervjuade att röra sig fritt och svara med egna ord (Patel & Davidsson, 2011). Detta möjliggör att enklare upptäcka och identifiera beskafterheter hos respondenten, och ger en djupare inblick i personens uppfattning av ett visst fenomen. Inför intervjun gjordes en frågemall med öppna frågor som gav utrymme till följdfrågor (se bilaga). Inledningsvis presenterades studiens syfte, följt av frågorna som respondenten ombads svara och resonera fritt utifrån. Intervjun genomfördes den 13 maj 2020 och varade i 45 minuter. Den spelades in samt transkriberades efter medgivande av respondenten för att kunna återges korrekt och minska risken för bortfall.

2.2.4 Analys

Efter att det empiriska materialet insamlats undersöktes och sorterades det. På så sätt var det möjligt att finna samband samt urskilja vilket material som var relevant för att kunna besvara uppsatsens mål och frågeställningar. Uppsatsen utgår från en abduktiv analysstrategi. En abduktiv analysstrategi kan ses som teoriutvecklande där teori och empiri analyseras tillsammans (Lind, 2015). Vidare har inhämtning av teori gjorts parallellt med intervjun för att uppnå ett dynamiskt material. För att sortera den stora mängden intervjumaterial har materialet kodats och sorterats efter transkriberingen.

03.

Perspektiv på offentliga rum, temporära platser och medborgardialog

Detta kapitel inleds med att beskriva offentliga rum, temporära platser samt medborgardialog eftersom uppsatsen syftar till att undersöka hur dessa teman samverkar. De teorier, resonemang och begrepp som presenteras kring nämnda teman bildar ett teoretiskt ramverk som analysen av det empiriska materialet grundas på. På så sätt utgör materialet ett underlag för senare resultat- och analysdel.

3.1 Rätten till stadens rum

Temporär arkitektur är rumsliga initiativ som tar stadens offentliga rum i anspråk. För att förstå temporär arkitektur är det därför av relevans att först beskriva det offentliga rummet. Nationalencyklopedin beskriver det offentliga rummet som *"Den bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker. Husens fasader, plank och vegetation kan betraktas som väggar i det offentliga rummet. Begreppet är tillämpligt främst inom städer och stadslika samhällen."* (Offentligt rum, u.å). Arkitekten Gordon Cullen beskriver det offentliga rummet som *"konsten att använda råa material – hus, träd och vägar – för att skapa en livfull mänsklig scen"* (Cullen, 2006 s. 167). Cullen menar att de offentliga rummen approprieras av människan som passerar, att staden mejslas ut till identifierbara delar med olika teman; rum för vila, aktivitet, transport, mötes- och marknadsplatser.

Det offentliga rummet är en viktig aspekt sett ur ett socialt perspektiv då den främjar möten, gemenskap och tillhörighet (Cullen, 2006). Vidare är det viktigt ur ett demokratiskt perspektiv då det är ett ickekommersiellt rum, där varje individ har lika tillträde. Don Mitchell (2003) för en teori kring rätten till staden och att det är i det offentliga rummet som vi byter information, diskuterar och delar erfarenheter vilket kan leda till att barriärer mellan individer och kulturer kan brytas. Att kunna nyttja en stads offentliga rum är en central roll i livet, menar Mitchell. Författaren belyser att rätten att bruka och leva på en plats bör skiljas från rätten att äga en plats. Idag finns en trend som går mot att fler av de offentliga rummen i större utsträckning kommersialiseras. Detta menar författaren är oroande då platser inte längre blir tillgängliga för alla personer på lika villkor. En fråga som kan ställas är: om de offentliga rummen inte är till för allmänheten, vem har då rätt till staden?

3.2 Temporära platser

3.2.1 Vad är temporärt?

Temporära platser är inget nytt fenomen (Garcia & Lydon, 2015). I alla tider har människor skapat de strukturer de upplever saknas, exempelvis genom demonstrationer eller mobila cirkusar. Det som har förändrats på senare år är synen på temporära platser. En ökad status kan urskiljas i en ökad acceptans på planeringsnivå men också då fler temporära platser blivit utnämnda till stora priser inom konstvärlden (Zimm, 2015). Raumlabor's bastu i Göteborg blev nominerad till Kaspar Salin-priset och Londonbaserade Assemble var det första arkitekturkollektivet som blivit tilldelad konstvärldens utmärkelse Turnerpris år 2015.

Tanken att temporärt förändra gaturum i förmån till människan har uppkommit parallellt med att bilens framfart (Lydon & Garcia, 2015). Den snabba förändringen där gatan gick från att vara en plats för barn att leka på och vuxna att socialisera, till

Foto 1: En temporär plats?

en plats där bilen tog över, födde tanken att stänga av delar av gator och ta dem i anspråk. Exempel på detta kan härledas både till London och New York på tidigt 1900-tal. År 1909 beskrevs det i New York Times hur *New York City Parks and Playgrounds Association* anordnade ett program som gjorde att bilister och gångtrafikanter hade samma rättigheter. Dessa kallades *temporary playstreets* och syftet var framför allt att ge barn en trygg miljö på utvalda avstängda gator efter skoltid.

Men om det är någon stad som specifikt identifieras med temporär användning är det Berlin (Oswalt et al, 2013). En byggboom under första halvan av 1990-talet följdes av en långsam ekonomisk utveckling. Detta resulterade i att infrastruktur- och byggprojekt sattes på paus och planeringsprocesser var tvungna att skjutas upp. Detta i sin tur resulterade i en mängd övergivna byggnader och platser. På initiativ av medborgare¹ aktiverades dessa övergivna platser genom temporär användning. Vänner och bekantskaper anordnade tillfälliga barer och nattklubbar i övergivna hus och i industriområden vilket medförde att en helt annan bild av staden växte fram. Berlin blev genom detta en attraktiv plats för den yngre generationen och detta ledde till en stor dragningskraft världen över.

Temporär arkitektur brukar vanligtvis förknippas med en så kallad "bottom up-styrning" (Oswalt et al, 2013). Detta innebär att medborgare själva tar initiativ och förändrar och omvandlar staden med egna medel utifrån egna behov, som en yttring till myndigheterna. Detta skiljer sig från hur stadsplaneringen vanligtvis ser ut, som präglas av så kallad "top down-styrning". Detta förklaras genom att beslut tas av politiker, stadsarkitekter, kommunfullmäktige etc. för att sedan låta medborgare komma med åsikter och tycka till.

3.2.2 Varför temporärt?

Dagens stadsplanering måste hantera en ny värld där framtiden är allt mer osäker (Bishop & Williams, 2012). Författarna menar att det måste ske en förändring kring synen på stadsutvecklingen, genom att agera rätt i nutid samtidigt som man tänker strategiskt inför framtiden. Här kommer temporära ingrepp in som en metod, som även kan initieras av aktörer som "inte saknar resurser". Temporära platser kan också fungera som en metod för att aktivera en plats i ett område som hamnat i skymundan (Oswalt et al. 2013). Det temporära ger i regel ett

1) Medborgare används i denna uppsats inte i rättslig bemärkelse, utan syftar på "invånare" som bor och verkar i staden

ökat nyhetsvärde i jämförelse med mer traditionella planförslag och fungerar därför som ett effektivt sätt för exempelvis en kommun att väcka uppmärksamhet och på så sätt marknadsföra samt väcka intresse hos investerare och exploatörer, som i sin tur utvecklar platsen. En aktivering av en sådan plats kan även fungera som ett steg mot en effektivare platsutnyttjning som ett steg mot en hållbarare stad. Denna typ av metod är vad Oswalt et al. benämner som att "testa och investera". Temporära platser kan initieras av en kommun för att ta med en viss problematik i den byggda miljön (Lydon & Garcia, 2015). Det kan handla om att belysa inbyggda maktstrukturer i staden. Att bereda yta genom att leda bort trafik från en gata kan öppna upp ögonen för vad en gata kan vara, och på så sätt får invånarna möjlighet att reflektera kring bilens självklara roll. De provisoriska egenskaperna kan möjliggöra för att projektet bemöts med ett öppnare sinne. På så sätt kan denna typ av försök i form av småskaliga förändringar skapa en entré för större förändringar på sikt.

Den traditionella stadsplaneringen består av en storskalig, långsam process med fokus att uppnå ett specifikt resultat (Bishop & Williams, 2013). Temporära platser handlar om att bryta sig fri från detta och i stället tillämpa småskaliga temporära ingrepp för att kunna angripa framtidens ekonomiska, tekniska och sociala utmaningar. Genom att bortse från ideal och målsättningar går det i stället att testa på olika lösningar och på så sätt erhålla en insikt om förutsättningar för den fysiska miljön samt kring medborgarnas behov och önskemål. På så sätt kan en yta aktiveras direkt, i stället för om tio år. Även Madanipour (2017) lyfter temporära platserns möjlighet att rubba ordningen och leda till nya perspektiv. Detta kan vara projektets mål – att det nödvändigtvis inte ska landa i något mer långsiktigt utan i stället fokusera på processen och genom den ifrågasätta strukturer och rådande situation. Madanipour beskriver att själva processen kan vara en plattform för aktiviteter som rör sig bortom ekonomiska intressen och de styrandes inblandning.

Detta förhållningssätt till stadsplanering liknas med *open source city planning*, som innebär en process bestående av fler olika aktörer som tillsammans arbetar fram en stor andel idéer och visioner (Oswalt et al. 2013). Detta behöver inte innefatta stora medel, utan det handlar om att hitta beröringspunkter där det går att uppnå stora effekter med små medel. Att experimentera med tidsbestämda aktiviteter kan driva på utvecklingen och fungera som ögonöppnare som möjliggör för större satsningar inom planeringen i framtiden. I likhet med detta resonemang lyfter Johansson och Khakee (2009) att kommuner på grund av exempelvis bristfälliga resurser kommer behöva utveckla nya

strategier, exempelvis i form av ett mer nätverksbaserat arbets-sätt som möjliggör för lokal utveckling genom att samordna med resurser mellan olika aktörer.

3.2.3 Brygga mellan planerare och medborgare

En temporär plats kan fungera som en plattform där medborgare får se förslag och idéer testas, och kanske till och med själva vara med och utforma den fysiska miljön i stället för att endast läsa om färdiga förslag (Lydon & Garcia, 2015). Långsiktiga visioner kan upplevas som abstrakta och svåra att greppa, men fysisk förändring i form av temporära platser ger något påtagligt att prata om (Andersson & Bratel, 2019). Denna plattform kan på så sätt fungera som en brygga mellan stadsplanerare, politiker och medborgare i stadsutvecklingen, och möjliggör även för personer i underrepresenterade grupper att få sina röster hörda (Oswalt et al, 2013). På så sätt lämpar sig temporära platser bra för inkluderande dialogprocesser, och kan vara en väg till att initiera samtal om andra frågor i samhället (Andersson & Bratel, 2019).

En aktivering av en plats kan alltså bidra till inkludering och i sin tur till att en ökad upplevd trygghet på platsen för de som lever och rör sig i området. Lydon och Garcia (2015) beskriver hur temporär arkitektur även kan förebygga "NIMBY-effekten²". Motståndet minskar när de boende kan se och uppleva platsen med egna sinnen och se effekterna, i stället för att endast läsa plandokument.

3.3 Utmaningar med att använda temporära platser

Det finns kritiska åsikter angående temporära platser och framför allt om vilken prioriteringsgrad dessa ska få i stadsplaneringen (Bishop & Williams, 2015). För det första kan dessa platser ge falska förhoppningar ifall resultatet inte blir som tänkt eller om platsen lämnas ofärdig eller överges. Det finns även en risk att konflikter uppstår kring överlåtande av marken mellan de olika aktörerna.

Vem som initierar och driver projektet i fråga har stor betydelse (Lehtovuori & Ruoppila, 2012). Författarna beskriver detta med termen *Centralised idealistic approach* vilket innebär att makten är fortsatt centraliserad till myndigheterna, trots att projektet utgör sig baseras på dialog och samarbeten. Detta förhindrar

2) NIMBY är en akronym för termen "not in my backyard" som används för att beskriva boendes opposition mot ett planerat byggnadsprojekt i deras omgivning. Denna opponering sker trots att det råder konsensus om att byggnadsprojektet är nödvändigt, men helst någon annanstans.

arbetet med temporära platser som flexibla, dynamiska och inkluderande det finns i stället risk att temporära platser blir förknippade med långsiktiga mål, strategier, mallar och att de blir allt för planerade (Westin, 2012). Vidare beskriver Oswalt et al. (2013) att temporär arkitektur ej ska bedrivas och styras av den kommunala administrationen. Temporär användning grundar sig i dynamiska arbeten och det kan bli problematiskt med kommunens låsta roller. Det är i stället fördelaktigt att kommunen endast sköter administrationen men ger ifrån sig huvudansvaret till en privat/lokal aktör. Då kommunen ger tillstånd till dessa aktörer öppnar det upp för mer flexibla samarbeten och kommunikation med medborgare och andra partners, då dessa aktörer i högre utsträckning är vana vid den typen av samarbeten. Det finns en allmän tendens att offentliga platser och myndigheter allt mer övergår i privat styrning (Haydn & Temel, 2006). Det är framför allt i centrala stadskärnor som ständigt står i fokus för starka kommersiella intressen, och temporära platser används som en del av PR-kampanjer som inte sällan tar anspråk på stora delar av torg och parker (Zimm, 2015). Temporära platser bör inte användas som en genväg att ta sig förbi det regelverk som präglar och har arbetats fram i dagens stadsplanering (Madanipour, 2017). Detta riskerar att leda till ökad frihet för marknadskrafter och vinstdrivande företag. Zimm (2015) menar städer förväxlar ett sprudlande stadsliv med köptillfällen, men att denna utveckling riskerar att ske på bekostnad av en rättvis och demokratisk tillgång till det publika rummet och en hållbar utveckling. Att en publik yta till stor del består av kommersiella aktiviteter riskerar att bli exkluderande.

Det råder även delade åsikter om huruvida temporära platser kan främja en hållbar utveckling av ett område. Desimini (2015) har en mer kritisk inställning till detta och menar att det är riskabelt att anta att temporärt användande kan påverka den framtida utvecklingen. Han menar att temporära platser snarare fungerar som ett tillägg som ger upphov till en ökad aktivitet på områden som redan används. Oswalt et al. (2013) anser dock att det är denna typ av dynamisk planering som fungerar som en katalysator för framtida planering då det ger ett unikt utrymme att "testa och investera". Med det sagt ska den traditionella stadsbyggnadsprocessen inte underskattas. Det handlar snarare om att hitta en balans mellan långsiktiga och kortsiktiga processer, för att hitta en mer organisk och livfull stadsplanering. Lydon och Garcia (2015) för ett liknande resonemang och menar att temporära platser inte är lösningen på stadens alla problem och utmaningar, men att det är ett sätt att bidra med förståelse för problem från både planerare och medborgare. Resultatet kan bli mer eller mindre framgångsrikt men oavsett bidrar den med kunskap som kan vara nyttig. Det är av högsta vikt att

samla in och jämföra data före och efter ett projekt, och jämföra informationen för att värdefull information inte ska gå förlorad till framtida projekt.

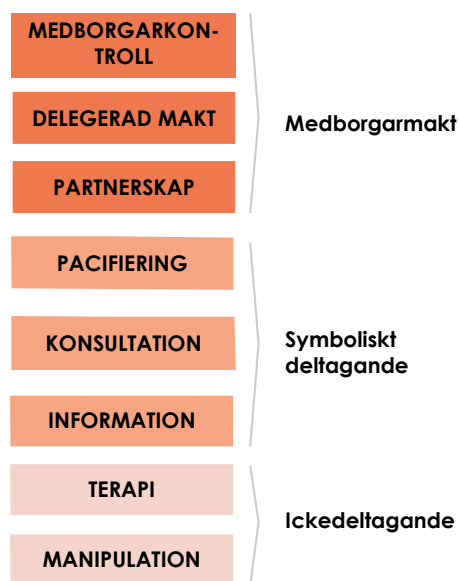
Som tidigare nämnt ger det temporära i regel ett ökat nyhetsvärde i jämförelse med mer traditionella planförslag och fungerar därför som ett effektivt sätt för exempelvis en kommun att väcka uppmärksamhet för ett område och på så sätt locka investerare och exploatörer, som i sin tur utvecklar platsen (Oswalt et al, 2013). Andersson och Bratel (2019) belyser vikten av att arbeta för social hållbarhet under hela processen och att det inte enbart ska användas som ett modeord för att marknadsföra platsen samtidigt som området gentrifieras.

3.4 Medborgardialog - rätten att bli inkluderad

I Sverige används representativ demokrati som tillvägagångssätt för att utöva demokrati (Bengtsson, 2008). Det innebär att invånarna i regelbundna, allmänna val väljer politiker som representerar dem och styr landet. På så sätt utgår makten ifrån folket då de har samma rättigheter att rösta, och avgör vilka politiker som ska styra i riksdag, kommun och regioner. Det finns dock kritiker som menar på att det krävs mer av medborgarna än att rösta var fjärde år. Medborgardialog är ett paraplybegrepp för olika deltagardemokratiska metoder och teorier (Boverket, 2018). Den gemensamma nämnaren är att låta medborgarna agera i en samverkande process mellan medborgare och beslutsfattare. Denna metod finns för att stärka beslutslegitimiteten, och på så sätt hjälpa den representativa demokratin på traven (SOU, 2016). Den representativa demokratin står inför nya utmaningar framöver i form av globalisering, individualisering, klimatförändringar och migration (Abrahamsson, 2016). Dessutom belyser Framtidskommissionens senaste rapport ökade deltagandeklyftor, ekonomisk ojämlikhet och politiskt utanförskap, samtidigt som beslutsprocesser blir allt mer komplexa (SOU 2013:19). Detta ställer ytterligare krav på nya innovativa idéer och vägar att nå ut till medborgare, och gör användandet av medborgardialog extra eftersträvävärt (Abrahamsson, 2016).

3.4.1 Sherry Arnsteins delaktighetsstege

År 1969 introducerades planeringsforskaren Sherry Arnsteins delaktighetsstege som differentierat synen på vad deltagande kan innebära (Few et al, 2011). Detta är ett redskap som kan användas för att på ett konstruktivt sätt beskriva deltagandeprocesser utifrån olika nivåer av deltagande. Bakgrunden till framtagandet var att Arnstein var kritisk inför hur medborgardialog och delaktighet användes i stadsutvecklingen, då det enligt henne handlade om symboliska strategier och uppfostrande informationsmöten. Hon ansåg att samhället borde ge utsatta grupper större inflytande i hur staden byggs och planeras.

Figur 1: Egen illustration baserad på Arnsteins delaktighetsstege (Arnstein, 1969)

Stegen består av tre segment, och idén är att det rätta är att klättra uppåt på stegen för att ge mer makt åt de maktlösa (Arnstein, 1969). Den nedersta delen klassas som *ickedeltagande* och innefattar stegen *manipulation* och *terapi*. I dessa steg används dialogen snarare till att påverka medborgarnas uppfattningar i stället för tvärt om, och de involveras i aktiviteter med syfte att flytta uppmärksamheten bort från grundproblemen.

Mittensegmentet benämns *symboliskt deltagande*³ och detta segment innefattar de tre stegen *information*, *konsultation* och *pacifiering*⁴ (Arnstein, 1969). Här bjuds invånare in att få information och få sina röster hörda, men de saknar möjlighet att kontrollera huruvida deras åsikter beaktas av beslutsfattarna. Makthavarna erhåller den slutgiltiga makten över beslutet.

3) Översatt från engelskans "tokenism".

4) Översatt från engelskans "placation".

Det är först i det högsta segmentet, *medborgarmakt*, som medborgarna har chans att få direkt inflytande över beslutsfattande (Arnstein, 1969). Dessa steg definieras som *partnerskap*, *delegerad makt* och högst upp *medborgarkontroll*. Här omfördelas makten så att medborgarna har ett direkt inflytande över beslutsfattande. Exempelvis kan det yttra sig i att medborgarna ingår i, eller bildar egna styrelser och kommittéer, eller i form av råd som har veto. På så sätt ska stegen visa på att medborgarna faktiskt har en möjlighet att få en betydande roll inom planeringen.

3.4.2 Medborgardialog i Sverige idag

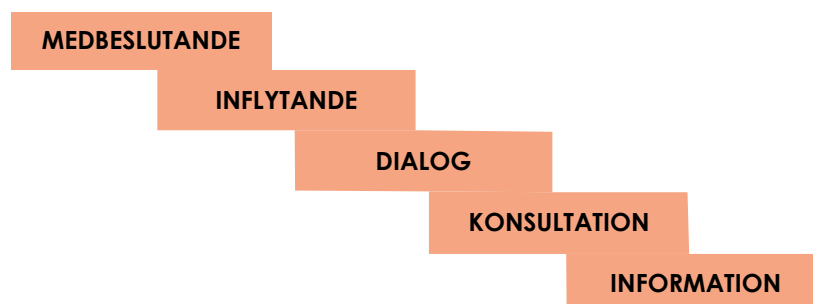
Under det senaste decenniet har det skett en förändring i form av en ökad regionaliseringsprocess då kommunala samverkansorgan verkade för att främja den regionala utvecklingen (Montin & Granberg, 2013). Sveriges inträdande i EU har varit avgörande för denna förändring, och en följd av detta var att civilsamhällets roll för stadsutvecklingen förändrades. Detta skulle bidra till en ökad demokratisering och det medförde ökade krav på demokratiförnyelse och det förekom en utbredd debatt huruvida den representativa demokratin kunde kompletteras med alternativa tillvägagångssätt. Kommunerna uppmanades att utveckla nya former av medborgardialog.

De flesta former av medborgardialog är inte lagstadgade utan kommunerna har själva frihet att avgöra i vilken mån de vill arbeta med dialog (SOU, 2016). I Sverige finns det ett lagstadgat stöd för medborgardialog i den fysiska, kommunala planeringen och detta regleras av Plan- och Bygglagen (PBL). PBL infördes 1987 som följd av många stora samhällsförändringar (Boverket, 2014). Bakgrunden var att konflikter om markanvändningen behövde lösas och medborgardialog skulle bli en del av planprocessen. Förändringarna gjorde att statens roll decentraliserades genom att kommunerna fick ett större ansvar. Tanken bakom detta var att väcka ett ökat intresse och större engagemang hos medborgarna inom lokala frågor. De tidigare statliga kvalitetskontrollerna ersattes och legitimerades genom medborgardeltagande. För att säkra medborgardeltagande infördes vissa procedurer i PBL (PBL 23 Medborgardeltagande). Dessa reglerar hur samrådet ska vara uppbyggt, när och hur det ska ske, hur skriftliga åsikter som kommer in ska behandlas och hur man går ut med information till allmänheten. Det beskrivs även vem det är som slutligen fattar besluten.

I PBL kommer dialogen in i ett relativt sent skede i processen (Henecke & Khan, 2002). Det vill säga först vid samrådet eller vid utställningen då översiktsplanen nästan är fastställd. Detta resulterar i att dialogen primärt fyller ett syfte att förankra

det förslag som kommunen och regionen föredrar. För att inte medborgardialog ska fungera som en symbolhandling trycker SKR (2011) på vikten att medborgardialogen ska föras in tidigt i processen. Kommunerna har dessutom ett ansvar att samråda med medborgarna under framtagandet av såväl detaljplan som översiktsplan, för att förbättra beslutsunderlaget utifrån medborgarnas behov och erfarenheter.

Trots att kommuner inte har en skyldighet att involvera medborgare mer än vid själva planförslaget är det vanligt att kommuner har en ambition att arbeta med medborgardialog i olika former. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har sammanställt en handbok med vissa riktlinjer som ska utgöra ett ramverk som kommuner kan använda i sitt lokala arbete med medborgardialog (SKR, 2011). Denna handbok består delvis av SKR:s delaktighetstrappa som är baserad på Arnsteins delaktighetsstege, med en viss modifikation för att överensstämma med svenska förhållanden. De två understa stegen i trappan och det översta är borttagna, och resterande nivåer skiljer sig något i benämning och innehåll. Trappan sträcker sig från *information* som klassas som *mycket liten makt* till *medbeslutande* som klassas som *omfattande makt* inom planprocessen.

Figur 2: Delaktighetstrappan. Egen illustration baserad på SKR delaktighetstrappa (Sveriges Kommuner och Regioner, 2011).

3.5 Röster om medborgardialog

Enligt arkitekten Susanne Hofman (2014) borde medborgardeltagande vara en naturlig del i designprocessen. Hon menar att kvaliteten hos våra byggda miljöer bör mätas i hur väl de används samt hur väl dess användare identifierar sig med platserna. En plats som byggts upp genom inkludering av medborgare uppfylles detta syftet och bidrar med en platstillhörighet och stolthet hos användarna vilket ger goda förutsättningar för god kvalitet. Vidare kan dialogen leda till att möten och utbyten mellan olika grupper i samhället. Boverket beskriver detta som att medborgardialog slutligen kan stärka

demokratin (Boverket, 2020a). En fungerande dialog kan även bidra till en ökad tillit och förtroende mellan kommun och medborgare vilket i längden kan ge upphov till lokalt ansvarstagande och att förtroendet för makthavarna ökar.

Människor som dagligen rör sig i ett område erhåller ofta en unik lokal kunskap, och kan därför bidra till ett bredare underlagsmaterial som planerare kan använda sig av i kombination med fackkunskap (Khakee et al, 2009). Lindholm och Moritz (2012) skriver i *Handbok i delaktighet från vision till verklighet* att medborgardialog kan hjälpa kommuner att prioritera processbeslut utefter medborgarnas behov. Medborgardialog har på så sätt stor betydelse och kan på så sätt ge politiskt stöd och en förhöjd acceptans och legitimitet. I sin tur kan detta bidra till att konflikter begränsas tidigare vilket leder till ett bättre och mer effektivt resultat i slutändan. Helst ska dialogen påbörjas innan den formella planprocessen och gärna utöver den formella samrådsskyldigheten enligt PBL (Boverket, 2019). På så sätt får medborgaren en mer proaktiv roll och konflikter mellan olika aktörer kan uttolkas redan i ett tidigt skede.

3.5.1 Brister medborgardialog

Kritiken om medborgardialog handlar i regel inte om den kommunikativa planeringen i grunden, utan mer om hur dialogen faktiskt genomförs och vad den kan åstadkomma (Tahvilzadeh, 2015). Nazem Tahvilzadeh, forskare inom urban politik och medborgardeltagande, kritiserar det slentrianmässiga användandet av medborgardialog samt motiven bakom användandet. I rapporten *Det våras för medborgardialog* (2015) beskriver Tahvilzadeh att medborgardialog idag, inte sällan, används som en symbolåtgärd som därmed inte fyller någon mening för medborgarna. Detta tenderar att urvattna begreppet medborgardialog. 2014 års demokratiutredning bekräftar bilden av att huvudmotiven bakom införandet av medborgardialog är informationsinhämtning inför ett beslut eller förankring av beslutet (SOU 2015:96). Vidare kan detta förklaras som att dialogen finns med syfte att stärka beslutsfattare men lämna minimalt med inflytande till medborgarna.

Carina Listerborn, forskare och professor inom stadsbyggnad på Malmö Universitet, hävdar att det krävs nya typer av planeringsprocesser för att inkludera även marginaliserade grupper (2015). Hon beskriver att det finns en bild av att planeringsprocessen och planeraren som arbetsroll ska skapa ordning. Ett högt tryck på effektivitet inom byggindustrin och planprocesser medför krav på snabba planeringsprocesser, vilket

medborgardialog på ibland motverkar. Vidare krävs att planerare och makthavare istället ser medborgardeltagande och den ordning som medföljer som en möjlighet att hitta nya kreativa lösningar.

Sedan 1990-talet har flera nya innovationer och experiment implicerats för att stärka den lokala demokratin (Tahvilzadeh, 2016). Dessa har gjorts utifrån goda intentioner, men ett ökat politiskt deltagande, förtroende och jämlikhet har ofta uteblivit. I rapporten *Öppna rum för deltagande: Idéer för demokratiseringen av Stockholm* (2016) går Tahvilzadeh mer djupgående in på olika svenska kommuners arbete med medborgardialog. Rapporten har till syfte att problematisera ideal och praktiker för medborgardialog som initieras av stadens organisationer, samt ge konstruktiva perspektiv kring hur demokratiarbetet kan utvecklas genom att se över framgångsrika exempel. Ett problem med dagens dialog är att svenska kommuner inte sällan präglas av konserverade demokratiideal. Detta medför en svårighet i arbetet att tillhandahålla nya kanaler att involvera medborgare, då det snarare landar i motivet att stärka sitt eget styre.

Triviala medborgardialoger kan skapa insyn och skapa öppenhet i det politiska beslutsfattandet, men effekterna på medborgarnas möjlighet att lösa problem med offentliga resurser är begränsade (Montin & Granberg, 2013). En dåligt utförd dialog riskerar att göra att allmänheten får en negativ syn på både medborgardialog och den berörda frågan, då deras förväntningar inte uppfylls. Detta kan leda till besvikelse och frustration hos medborgarna, och detta får i sin tur negativa effekter på förtroendet för demokratin. Med detta sagt är det essentiellt att endast initiera medborgardialog då åsikterna faktiskt kan bidra till förändring.

3.5.2 Vems röst hörs?

Något som anses vara problematiskt vid medborgardialog är att det inte i sig självt garanterar att vara representativt för olika grupper i samhället (Tahvilzadeh, 2015). I en ideal medborgardialog har alla rätt att få sin röst hörd och ingen grupp blir mer eller mindre gynnad, men detta är inte lika lätt att uppnå i verkligheten. Samrådet är det enda lagstadgade forum för medborgardialog, och som tidigare nämnt kommer dialogen ofta in i ett sent skede (Hennecke & Khan, 2002). För en välfungerande medborgardialog krävs det att det säkerställs att dialogen representerar alla olika grupper i samhället, och upprätthåller minoritetsgruppers rättigheter. Men tvärt om så är det ofta en homogen grupp som vanligtvis representeras i

uppslutningsmöten och skickar in insändare till de ansvariga för det berörda projektet (SOU 2016:5). Vidare beskriver Hennecke och Khan (2002) att det ofta är särintressen som dominerar på denna typ av samråd och att medborgardeltagarna har svårt att ta in alternativa perspektiv och lösningar. Detta leder till att medborgardialog har fortsatt gynna socioekonomiskt starka grupper och aktörer, på bekostnad av andra marginaliserade grupper som hamnar i skymundan.

Syftet med medborgardialog är att fungera som ett komplement för de allmänna valen (Tahvilzadeh, 2016). Enligt författaren är de allmänna valen på sätt och vis den mest jämlika formen av politiskt deltagande i och med att varje medborgare har en egen röst med jämlik styrka. Tahvilzadeh menar dock att alla inte använder sin röst, vilket gör att det demokrati i praktiken indirekt inte blir jämlik. Dessutom har grupper med högre utbildning, och mer pengar bättre individuella förmågor och större möjlighet att påverka beslut i led med sina egna intressen. Detta kopplas samman med att dessa personer ofta har större vana att tala inför människor och göra sin röst hörd, samt maktrelationen mellan tjänstepersonerna och deltagarna. Maktdynamiken måste därför analyseras i den lokala demokratin för att sammanträdet ska bli demokratiskt. Sammanfattningsvis är en av demokratins dysfunktioner att lyfta mindre bemedlade gruppers intressen. Vidare bör inbjudet deltagande fungera för att komplettera det inflytande som starka grupper har i samhället, genom att låta deltagandet bidra till en omfördelning av makt och resurser i syfte att stärka underrepresenterade grupper och områden.

3.5.3 Nya arbetssätt

För att möjliggöra för att även marginaliserade grupper ska kunna få en roll i planeringsprocessen och samhället krävs det nya arbetssätt som utmanar och förändrar de befintliga roller och verktyg som finns inom planeringen (Listerborn, 2015). Intresset för nya typer av inkluderande arenor har växt under de senaste åren, och innefattar exempelvis workshops. Tahvilzadeh (2016) lyfter dock att medborgardialog av denna typ kan utgöra ett forum för diskussion, men att denna typ av praktiker har en otydlig koppling till etablerade beslutsstrukturer. Deltagarna blir även i detta fall styrda av arrangemangets form, vilket även i detta fall resulterar i att makthavarna erhåller den slutgiltiga makten över beslutet. Författaren hävdar att de olika beprövade metoderna för medborgardialog som på senare år praktiserats fungerar som en värdefull utgångspunkt för vidare arbete, men att det krävs mer än institutionella arrangemang för att uppmuntra mindre triviala former av medborgardialog. För att uppnå detta föreslår författaren tre aspekter för det framtida arbetet:

1. **Institutionella arrangemang** för medborgardialog. Dialogen bör resultera i en konkret förändring som förbättrar den enskildes levnadsvillkor. För att detta ska ske bör det noga övervägas hur makten och resurser ska omfördelas samt hur dialogen ska ske och hur denna process kopplas till ett beslut
2. **Empowerment** innebär att möjliggöra, uppmuntra och tillhandahålla möjlighetsstrukturer för lokal organisering, framför allt i utsatta stadsdelar. Offentlig sektor kan jobba förebyggande och stödja marginaliserade gruppers möjlighet att nå ut med sin röst. Detta innefattar också en större medvetenhet om processens utformning gällande urval av deltagare och kommunikationsform. Det är även essentiellt att vara lyhörd gentemot redan befintliga föreningar och låta dem få ett större handlingsutrymme att initiera processer.
3. Dialogen bör förankras genom **facilitatorer** som fungerar som en brobyggare med kompetens att både röra sig i ortens sociala sammanhang, och samtidigt ha förmågan att röra sig inom offentliga institutioner och länka samman dessa. Offentliga institutioner har en tendens att präglas av byråkratiska och stela rutiner vilket kan ge upplevas främmande och skrämmande. Arbetet med demokratiarbete bör ske i nära relation med det civila samhället, där lokalbefolkningen känner trygghet. Socialarbetare, fritidgårdsanställda och lärare är väl lämpade för denna uppgift.

04.

Exemplet Friisgatan

I detta kapitel kommer det empiriska materialet analyseras med hjälp av de teorier, begrepp och resonemang som presenterats i föregående kapitel. Friisgatan är som tidigare nämnt belägen i Malmö och med bakgrund av detta är det relevant att teckna en bild av Malmö som stad. Detta följs av en beskrivning av Friisgatan. Sedan presenteras resultaten från intervjun samt dokumentstudien och jämförs med empirin för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar.

4.1 Bakgrund och vision

4.1.1 Bakgrund Malmö

Malmö är en stad som genomgått många stora förändringar. Tidigare klassades Malmö som en industristad och var under 1950- och 1960-talen bland de regioner i Sverige som stod för den största tillväxten (Salonen et al, 2019). Men då fler industrier lade ner på 70-talet sjönk invånarantalet och andelen sysselsatta drastiskt. Men från ett krispräglad 90-tal har Malmö genomgått en avsevärd förändring tack vare stora infrastruktursatsningar, en växande kunskapsstad i och med Malmö Universitet och en framväxt av nya arbetstillfällen (Salonen et al, 2019; Thufvesson, 2006; Malmö stad, 2018). Malmö är en snabbt växande stad och antal invånare har ökat med 40 % sedan år 1990. Staden planerar att fortsätta växa med ytterligare 40 000 invånare det närmaste årtiondet och på sikt bli en halvmiljonsstad (Salonen et al, 2019). Baksidan med denna omvandling och ökade tillväxt är en växande segregation och ojämlikhet. Detta speglas i att Malmös invånare erhåller en lägre medelinkomst än genomsnittet i Sverige (SCB, 2020) och att det finns en stor andel av invånare som i arbetsför ålder saknar sysselsättning (Malmö stad, 2020b).

Malmös stadsstruktur karaktäriseras av ett samspel mellan gammalt och nytt, och mellan stadsdelar skiftande karaktär (Malmö stad, 2018). Malmö har en omväxlande historia och dess utformning speglar en kulturell blandning från olika tidsepoker – detta på grund av sitt läge nära kontinenten och Danmark. Parker, grönområden, hamnmiljöer och stränder är ett vanligt förekommande inslag i stadsbilden och ger staden dess prägel. Malmö har framför allt under de senaste årtiondena vuxit inåt och detta medför en tät stad. Gator och torg erhåller ett intensivt stadsliv.

4.1.2 Friisgatan - kontext

Friisgatan blev framröstad till "Malmös hetaste gata" i Sydsvenskans omröstning hösten 2015 (Malmö stad, 2016b; Sydsvenskan, 2015). Tidningen ställde frågan "Vilken gata i Malmö anser du vara den mest intressanta att idag starta en ny verksamhet på?", och Friisgatan utklassade de övriga gatorna och vann därmed omröstningen.

Figur 3: Orienteringskarta Friisgatan. Ortofoto © Lantmäteriet. Illustration: Klara Allenmark, maj 2020.

Friisgatan är centralt belägen i Malmö i de två delområdena Möllevången och Rådmansvången (Malmö stad, 2016b). Gatan sträcker sig från S:t Johanneskyrkan till Norra Skolgatan och dess krökta form är ett unikt inslag i Malmö. Gatan är en traditionell stadsgata med körfält i både riktningarna och trottoarer för gångtrafikanter. Bebyggelsen kring Friisgatan består mestadels av flerbostadshus i fyra till fem våningar, samt en större fabrikslokal och en modern skolbyggnad.

I FGK:s utredning beskrivs Friisgatan som den tydligaste kopplingen mellan Triangelns station och Folkets park (Malmö stad, 2016b). Gatan karaktäriseras av ett nästan oavbrutet utbud av såväl butik- som restaurangverksamhet, framför allt på Friisgatans västra del. Det finns ett rikt kultur- och nöjesutbud längs och i anslutning till gatan: Malmö Opera, Konsthallen, Folkets park, biografen Panorama och fler gallerier är några exempel. Längre öster ut på gatan är det en mer enförmig rumsupplevelse, i större skala och med lägre detaljrikedom. Denna del har även setts som otrygg, då det funnits problematik kring illegal verksamhet med försäljning av droger som uppmärksammats av media under senare år. Sammanfattningsvis visade utredning att gatan både erhöll potential men också behov av utveckling. Med denna bakgrund pekas Friisgatan ut som ett prioriterat stråk i Malmös stadsutveckling.

Projektet Friisgatan

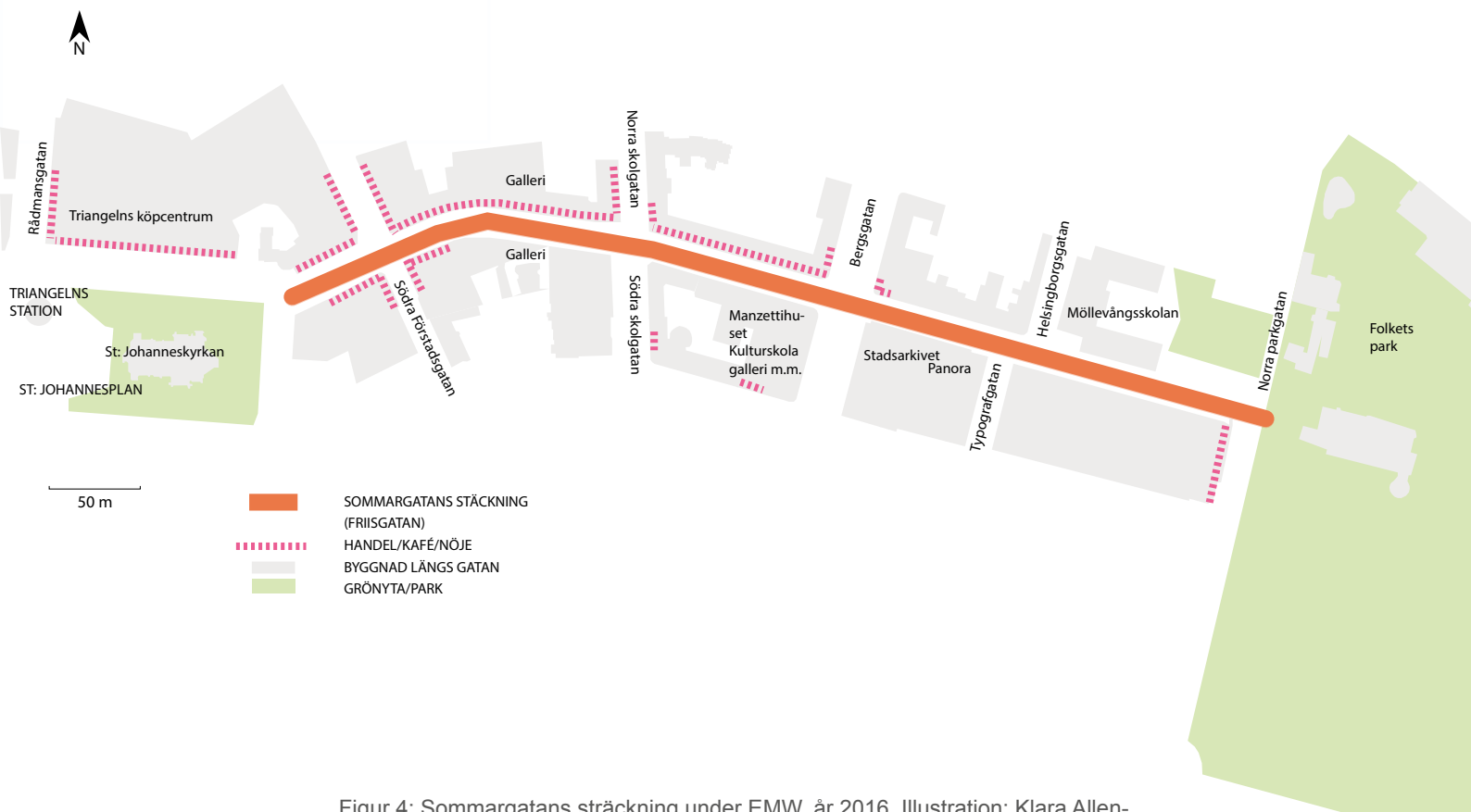
2014 gjordes ett försök att göra Södra Förstadsgatan bilfri under

mars till oktober månad (Malmö stad, 2015). Bakgrunden var att stadsbussarna flyttades i samband med att Citytunneln öppnade år 2010 och tanken var att minska bullerstörningar och förbättra luftkvaliteten på Södra Förstadsgatan. I en utvärdering framkom det att malmöborna ville att gatan skulle utvecklas i riktning mot mindre biltrafik och bättre möjlighet för vistelse, aktivitet, gång och cykel. För att lyckas med detta konstaterades det att det krävdes ett engagemang från fastighetsägare och aktörer längs gatan. Då detta engagemang saknades lades försöket ner.

4.1.3 FGK:s förslag i fyra idéer

Tanken om att göra om Friisgatan till en tillfällig gågata uppkom i december 2015, då FGK i Malmö stad fick i uppdrag av Tekniska nämnden att utreda trafiksituationen kring Rådmansvången (Malmö stad, 2017). Att välja Friisgatan var från början inte självklart, men i samband med utredningen framgick det att Friisgatan var väl lämpad för testet (ÅF, 2016). Att det redan förekom stora delar gående och cyklister på gatan gav upphov till ett växande intresse för att se vad Friisgatan kunde erbjuda (intervju respondent FGK, 13/5 2020).

I FGK:s utredning togs ett förslag fram att arbeta med Friisgatan utifrån fyra idéer (Malmö stad, 2017). Idéerna är tänkta att både fungera separat eller i kombination med varandra. **Idé 1** innebar att så kallade *Friiplatser* placerades ut längs Friisgatan och gatan gjordes om till en gågata. Syftet med Friiplatserna var att tillföra grönska, möjliggöra cykelparkering, en lugnare trafikrytm och att de skulle bjuda in till vistelse. **Idé 2** beskrivs som Friisgatans utvecklingsår och rekommenderades att genomföras 2016-hösten 2017. Denna del innebar en utvecklad dialog med boende samt med näringsidkare på gatan för att tillsammans med dem utveckla gatan på ett nytt och kreativt sätt. **Idé 3** handlar om dagvattenhantering och skyfallsåtgärder på Friisgatans östra del (Malmö stad, 2016b). Ytorna är tänkt att fungera som en förlängning av Folkets park genom att fungera som ett grönt gaturum men samtidigt fördröja dagvatten. Vikten är att skapa ett gaturum där grönskan kombineras med sitt- och aktivitetsytor för ett ökat stadsliv. Sist presenteras **idé 4**, som ses som slutmålet och handlar om att bygga om Friisgatan till ett gångfartsområde mellan Triangeln och Folkets park (se figur 3). Gatan ska bestå av en grön och inbjudande miljö för gång- och cykeltrafikanter. Detta beräknas kosta 40 miljoner kronor vilket det inte finns utrymme för i budgeten i nuläget enligt rapporten.

Figur 4: Sommargatans sträckning under EMW, år 2016. Illustration: Klara Allenmark baserad på Malmö stads karta (2016), maj 2020.

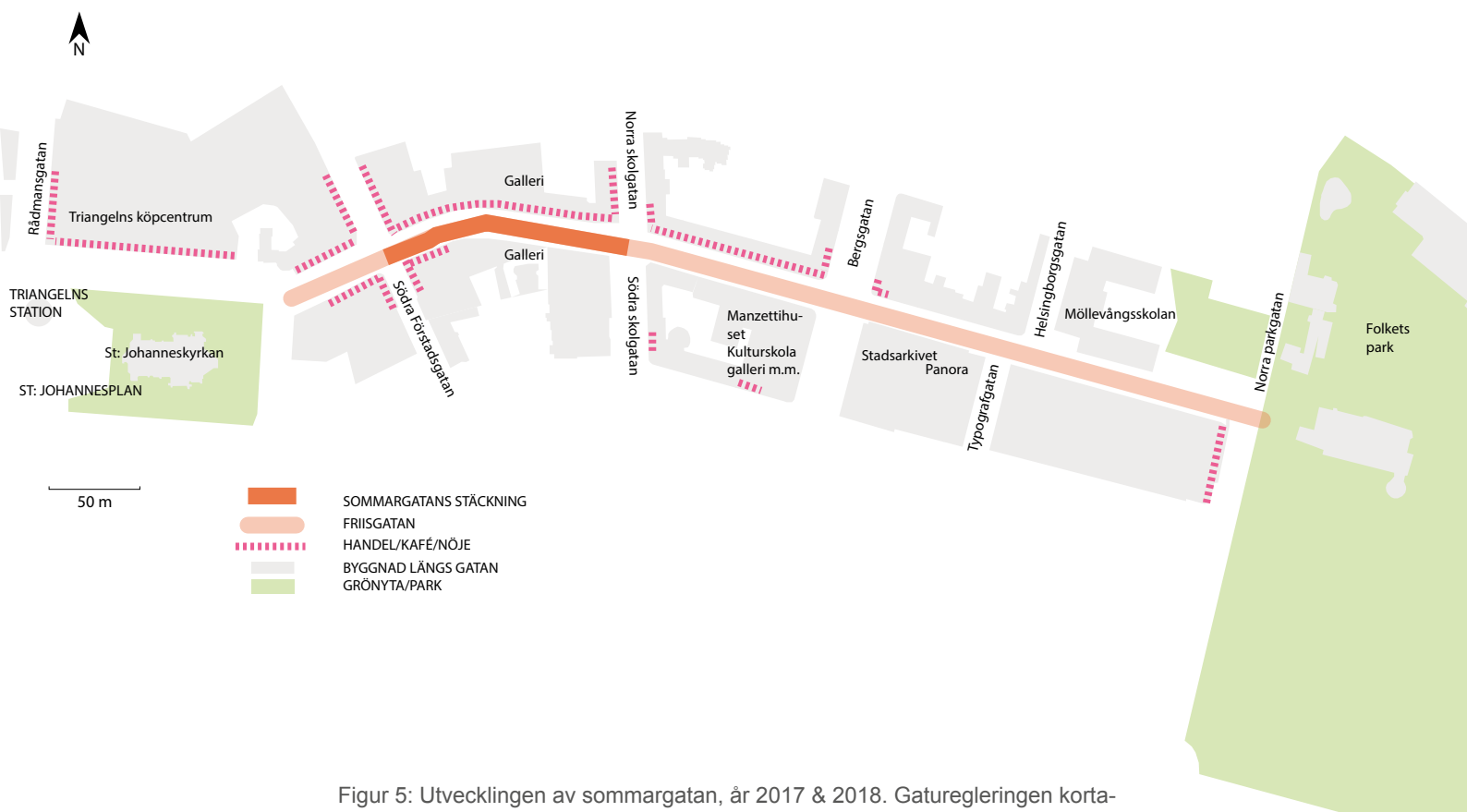
4.2. Från temporärt projekt till bestående

Följande delar presenterar resultaten från intervjun samt dokumentstudier, och dessa varvas och analyseras med hjälp av teorier och termer som förklarats i föregående kapitel.

4.2.1 Friisgatans utveckling och styrning

I samband med att FGK presenterade sin utredning för Rådmanången/Friisgatan genomfördes European Mobility Week (EMW) i Malmö mellan den 16-22 september 2016 (ÅF, 2016). EMW är ett initiativ från EU-kommissionen vars främsta syfte är att inspirera till hållbart resande, men som även berör andra aspekter kring utformningen av våra gator och stadsrum. Detta sammanträffande resulterade i att EMW höll i färdigställandet av den första etappen av den långsiktiga förändringen av Friisgatan, under parollen "Fri på Friisgatan" (se figur 4). Syftet var att visa på möjligheterna att förändra och experimentera med gaturummet under en vecka.

Resultatet efter pilotprojektet EMW var mycket positivt, och det beslutades att låta Friisgatan vara gångata även under april - september 2017 (Malmö stad, 2017). Gensvaret från boende och aktörer var mestadels positivt, och enligt respondenten ville

Figur 5: Utvecklingen av sömmargatan, år 2017 & 2018. Gaturegleringen kortades ner. Illustration: Klara Allenmark baserad på Malmö stads karta, maj 2020.

man fortsätta att undersöka nya sätt att använda gaturummet på med ganska små medel för att se vilka effekter man kan uppnå (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Respondenten beskriver att sömmargatan är ett bra medel att testa gaturummets förutsättningar, för att på sikt implementera stadens mål och visioner. I projektet används inga mallar, utan varje gata gestaltas efter dess förutsättningar. Sömmargatan genomfördes från maj till september år 2017 (Malmö stad, 2017).

Till skillnad från pilotprojektet 2016 kortades gaturegleringen ned detta år till att sträcka sig från Södra Förstadsgatan till Norra Skolgatan (se figur 5). Detta gjordes då FGK bedömde att utvecklingen av hela stråket var svårt att genomföra med endast temporära åtgärder, utan att det i krävdes större permanenta åtgärder i form av exempelvis förändrade korsningspunkter för att uppnå detta (Malmö stad, 2017). Respondenten bekräftar detta i intervjun och säger att det skulle kräva stora åtgärder för att lyckas åstadkomma en "gågatekänsla" på hela sträckan och att de därför valde att fokusera på den delen som fungerar bättre (intervju FGK, 13/5 2020). Hen lägger till att den östra delen inte har verksamheter som fungerar bra på en sömmargata i samma utsträckning som på den västra delen. Sömmargatan fylldes med möbleman, sittplatser och utställningar. Restauranger och kaféer på Friisgatan hade också möjlighet att ansöka om betydligt större uteserveringar än tidigare år.

År 2017 gjordes en stor utvärdering av projektet och det bestämdes att sömmargatan skulle pågå till och med år 2020.

Under hösten 2020 planeras det att göra ännu en utvärdering för att sedan bestämma om man ska fortsätta med projektet, avsluta det eller om man ska prova något helt annat (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Det goda resultatet har även resulterat i att Malmö stad valt att utöka antalet sommargator, vilket leder till att Friisgatan är en av fyra sommargator i Malmö år 2020.

Styrning

Under samtliga år har projektet utförts av en projektgrupp som inkluderat en eller två projektledare, en dialogansvarig och andra specialiteter (Intervju respondent FGK, 13/5 2020). De två första åren var gruppen utformad mer förvaltningsövergripande över Malmö stad. Stadsbyggnadskontoret, Kulturförvaltningen och Nordisk Panorama kontaktades för att ge synpunkter och tankar kring arbetet (Malmö stad, 2017). I utvärderingsrapporten reflekterar berörda tjänstepersoner att detta har varit ett välfungerande och välkommet förhållningssätt. Från år 2018 och framåt var det till stor del FGK som arbetat med projektet. I fallet Friisgatan har kommunen den övergripande kontrollen. Lehtovuori och Ruoppila (2012) belyser att detta riskerar att resultera i en så kallad *Centralised idealistic approach* vilket innebär att makten är fortsatt centraliserad till myndigheterna. Detta hindrar möjligheten att använda temporära platser som flexibla, inkluderande och dynamiska platser. Även Oswalt et al. (2013) beskriver att vem som initierar projektet i fråga har stor betydelse, och författarna hävdar att temporära platser inte ska bedrivas av den kommunala administrationen. I stället föreslås det att kommunen endast sköter administrationen och ger ifrån sig ansvaret till en privat/lokal aktör.

4.3 Medborgarinitiativ och aktivering av platser

I Malmö stads översiktsplan (2018) beskrivs att planering ska ske för att stödja mänskliga möten och interaktion, för att främja socialt och demokratiskt deltagande. Det beskrivs att det är lika viktigt hur processen kring planeringen ser ut samt att nya former för dialog och medskapande är en viktig utvecklingspunkt. Vidare beskrivs olika strategier för hur detta ska uppnås, var av en lyder:

"Malmö stad ska ha en tillåtande attityd till medborgarinitiativ, exempelvis för tillfällig användning av platser som är oanvända eller inväntar att bebyggas, för kulturella ändamål, odling eller andra sociala aktiviteter."

(Malmö stad, 2018 s. 46)

Vidare uppvisar Malmö stad en ambition att integrera temporär

användning i den traditionella utvecklingen. Respondenten från FGK beskriver att det inte finns någon uttalad strategi för hur sommargatorna ska arbetas med i form av temporära platser (13/5 2020). Hen anser att sommargatorna har mycket att lära av arbetet med dialog på andra ställen i Malmö, så som det nybyggda området Nyhamnen. I projektet Friisgatan används inte termerna "mellananvändning" eller "i väntan på något annat", men respondenten beskriver att Friisgatan i mångt och mycket kan klassas som en temporär plats. Malmö's sommargator beskrivs som en grund och en start för vidare engagemang. I och med att kommunen har "muskler" som kan möjliggöra för projekt som inte hade varit möjliga annars, i form av pengar och att de kan sköta det administrativa i form av polistillstånd, omregleringar av vägar och annat som annars är väldigt tidskrävande. Dessa resonemang stämmer väl överens med Lydon och Garcias (2013) resonemang kring att en temporär plats kan fungera som en plattform som i sin tur fungerar som en brygga mellan medborgare och stadsplanerare i stadsutvecklingen.

Aktiviteter och evenemang

Vidare beskriver respondenten att hen gärna hade sett ett större engagemang från medborgare och verksamheter på sommargatorna (intervju, 13/5 2020). Ett av åren hölls ett stort yogaevenemang på hela gatan initierat av en yogastudio på Friisgatan. Ett annat år anordnades ett food truck-evenemang intill Friisgatan, vid Folkets park. Respondenten beskriver detta som väldigt lyckade projekt som hen gärna hade velat se mer av, men beskriver samtidigt att kommunen i nuläget inte har ekonomiska resurser att finansiera denna typ av evenemang. Hen belyser att det krävs att föreningar och verksamheter själva tar initiativ, i stället för att Malmö stad ska gå ut och "*peka på vad vi vill ha*" (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Projektgruppen har en arrangemangsansvarig som det är möjligt att höra av sig till ifall intresset finns, men respondenten beskriver en osäkerhet kring huruvida det når ut till allmänheten att möjligheten finns.

Arbetet med Friisgatan beskrivs som en unik möjlighet att under åren testa och utveckla lösningar på ett problem och på så sätt skapa debatt och väcka intresse för vad gaturummet kan användas till (intervju respondent FGK 13/5 2020). Sommargatan har införts som en del av en långsiktig plan på permanenta förändringar men är endast implementerad som ett test, för att ta reda på om resurser och vilja finns. Respondenten beskriver att det inte finns någon given mall, och att Friisgatan så väl som de andra sommargatorna gestaltas efter platsens förutsättningar, och att detta gör varje gata är unik. De har i stället arbetat med att testa platsen, utifrån snabba och relativt billiga åtgärder, olika från år till år, som sedan går att mäta och utvärdera.

Detta tillvägagångssättet går att likna med hur Oswald et al. (2013) beskriver *Open source city planning*. Försöksprojektet på Friisgatan har möjliggjort för att experimentera, utvärdera för att sedan testa en annan utformning. Genom detta har de möjlighet att genom temporär användning skapa något för staden, för att tillfälligt realisera sina visioner och mål.

Under EMW tillämpades sommargatan längs hela Friisgatan, även på de östra delarna där brister identifierats. Det var även i detta området som de tidigare nämnda Food truck-evenemanget hölls. Tillvägagångssättet går att likna med Oswald et al. (2013) beskrivning av att temporära platser kan fungera som en metod att väcka uppmärksamhet och aktivera för ett område som hamnat i skymundan. Under de efterkommande försöksprojekten (från 2017 och framåt) valdes att i stället endast fokusera på den västra delen av Friisgatan. I intervjun framgick det att anledningen var att det skulle krävas mer permanenta åtgärder för att utveckla hela stråket och man valde att endast arbeta med en del av sträckan för att det inte bara skulle bli *"en lång halvdan sträcka"* (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Detta går emot beskrivningen som Oswald et al. (2013) för om att temporär användning kan användas för att aktivera platser som hamnat i skymundan. Slutligen behöver detta inte ses som ett nederlag utan kan vara till stor hjälp och fungera som ett diskussionsunderlag mellan planerare och medborgare framtida projekt. FGK:s "Idé 4" innebar ett gångfartsområde längs hela Friisgatan, men precis som FGK förutspådde i fanns det inte budget för att göra om hela gatan till gågata. Enligt Oswalds resonemang kunde Malmö stad, med hjälp av temporära åtgärder, i detta fall "testa" att göra om gaturummet och på så sätt skapa ett diskussionsunderlag för framtiden, och på sikt kanske förändra gaturummet mer permanent.

I Malmö stads översiktsplan beskrivs det att Malmö stad ska *"verka för etablering av ickekommersiella och föränderliga mötesplatser. En tillåtande attityd ska anammas för att främja goda initiativ för spontana och tillfälliga platser för aktivitet och möten. Ett aktivt samarbete mellan kommunen och ideella organisationer, näringsliv och universitet kan gynna nya koncept för mötesplatser."* (Malmö stad, 2018 s. 47). Vidare visar resultatet av testet på Friisgatan att en sommargata kräver redan befintligt folkliv, rörelse, begränsad fordonstrafik och att det finns stor tillgång till butiker och restauranger för att nå framgång. En risk med att låta restaurang- och kaféverksamheter få större utrymme på gatan kan vara att gatan kommersialiseras. Zimm (2015) anser att det publika rummet inte bör präglas av kommersiella aktiviteter. Risken finns då att platsen blir exkluderande i stället för att skapa inkluderande mötesplatser och trivsel.

4.4 Delaktighet och dialog i planering?

För att uppnå en mer *socialt hållbar stad* har kommunstyrelsen i Malmö valt att tillsätta en oberoende kommission för att verka för sociala hälsa (Malmö stad, 2013). Kommissionen beskriver att stadsplanering ska stärka invånarnas delaktighet och inflytande, genom att utveckla planeringsmetoder och dialogmodeller där medborgare får ökat inflytande. Detta ska ske för att skapa mötesplatser, minska vandalisering, ge ökad trygghet och öka jämställdheten i den offentliga miljön.

FGK:s utredningsprocess och de tillhörande ”fyra idéerna” (framför allt idé 2) har höga ambitioner gällande medborgardialog, och föreslår att både boende, verksamma på gatan, fastighetsägare och övriga malmöbor bör bjudas in att delta (Malmö stad, 2017). Syftet är att diskutera gatans framtid i form av mindre trafik och större uteserveringar. Dialogarbetet är ett av huvudsyftena med projektet, och ska möjliggöra nytänkande och kreativa idéer för ett förändrat gaturum och förhoppningen är att de kan realiseras snabbt. Åtgärderna beskrivs kunna vara både av permanent och tillfällig karaktär. På Malmö stads hemsida står det att en kontinuerlig dialog med berörda verksamheter, **fastighetsägare och boende är en viktig del av sommargatorna** och att möjlighet ska finnas att engagera sig i projektet (Malmö stad, 2020a).

I uppstarten av projektet Friisgatan var FGK:s dialogstrategi relativt ny (Malmö stad, 2016a) och har på så sätt varit ett viktigt styrdokument i dialogarbetet på Friisgatan (ÅF, 2016). I dialogstrategin beskrivs det att medborgardialog bidrar till bättre beslutsunderlag och kunskap av medborgarnas behov, samt att malmöborna känner sig delaktiga i arbetsprocessen vilket leder till ökat förtroende.

Enligt Andersson och Khakee (2009) erhåller medborgarna en unik lokal kunskap och kan på så sätt bidra till ett bredare underlagsmaterial i beslutsprocesser. Detta kan i sin tur leda till en ökad acceptans och minska risken för konflikter, vilket leder till ett bättre och mer effektivt resultat i slutändan. Hofman (2014) beskriver att kvaliteten i våra byggda miljöer bör mätas i hur väl de används samt hur användare identifierar sig med platserna.

I utredningen *Rådmansvången/Friisgatan* (Malmö stad, 2017) framkommer det att FGK ska arbeta för att hitta gemensamma finansieringsmodeller med fastighetsägare och näringsidkare längs med gatan, som är villiga att göra investeringar i den fysiska miljön. På så sätt öppnas möjligheten upp för att utveckla gaturummet på ett nytt och kreativt sätt. Detta kan kopplas till

Johansson och Khakees (2009) resonemang som innebär den förändrade stadsutvecklingen gör att kommuner måste arbeta flexibelt i form av samarbeten mellan olika aktörer, för att så sätt kunna hushålla med resurser samt ta tillvara på näringsidkarnas engagemang. Slutligen lämpar sig temporära platser bra för inkluderande dialogprocesser, då de kan vara ett alternativt sätt att initiera samtal om andra frågor i samhället (Andersson & Bratel, 2019). Långsiktiga visioner kan vara svåra att greppa, men fysiska förändringar ger något påtagligt att prata om.

Samtliga verksamheter och fastighetsägare har under alla år kontaktats personligt och utöver detta har FGK kontakt med verksamheterna genom besök på plats (Malmö stad, 2017). I uppföljningsmötet som gjordes i augusti 2017 var de flesta aktörer positiva till detta. Respondenten på FGK uppvisar en positiv bild av samarbetet med aktörer på Friisgatan, och trycker på att projektet inte hade varit möjligt annars (intervju, 13/5 2020).

Metoder för dialog

Dialogen med de boende har sett olika ut från år till år. Inför EMW 2016 beskrivs det att stor delaktighet och inbjudande förhållningssätt har varit ledord genom arbetsprocessen (ÅF, 2016). Inför EMW 2016 kontaktades de boende i ett tidigt skede och bjöds in till ett öppet möte om arrangemanget. Mötena resulterade dock i lågt deltagande. I ÅF:s utvärderingsrapport beskrivs det hur detta förmodligen berott på att information inte nådde fram till hyresgästerna utan stannade hos fastighetsägarna.

Under veckan fick besökare möjlighet att dela med sig av sina tankar och idéer för Malmö i allmänhet, men Friisgatan i synnerhet (ÅF, 2016). Besökarna fick skriva ner sina tankar i stora pratbubblor som sedan sattes upp på gatan. Denna händelse fick stort genomslag och många idéer framfördes av såväl barn som vuxna. Tanken bakom pratbubblorna, enligt ÅF, var inte från början tänkt som ett forum för medborgardialog utan snarare att väcka intresse och engagemang för projektet. I utvärderingen framgår det även här att det funnits en osäkerhet hos Malmö stads tjänstepersoner gällande arbetet med dialogerna på Friisgatan. Mötena med besökare och malmöbor beskrivs som krävande och svåra. *"Gatukontoret är en van beställare, men det är svårt att vara det i dialogsammanhang. Då måste man bjuda in på lika villkor, och det är en helt annan roll."* (ÅF, 2016 s. 15). Det beskrivs att det finns en svårighet att arbeta i denna typ av projekt inom en organisation som består av låsta arbetsroller och hög komplexitet. Respondenten förklarar att Malmö stad alltid skickar ut information inför sommargatorna, samt svarar på frågor och tar del av synpunkter från de boende. När frågan

ställs vad ett exempel på en sådan synpunkt kan vara beskriver respondenten att detta kan handla om ett önskemål att något exempelvis ska flyttas, och att denna typ av önskemål oftast uppfylls.

”Vi för inte dialog med de boende i samma utsträckning som med verksamheterna och i viss utsträckning fastighetsägarna. Men det är något som man skulle kunna titta närmare på och utveckla”
(intervju respondent FGK, 13/5 2020)

I ÅF:s utredning beskrivs det hur förhållningssättet till dialogarbetet under EMW kringgår dialogstrategins ”dialogtrappa” och i stället öppnar upp för framtida medskapande och samverkan. Utifrån Arnsteins (1969) delaktighetsstege går medborgardialogen under sommargatan Friisgatan att placera in på mittensegmenet på stegen *information* (3), *konsultation* (4) och *pacifiering* (5). Detta går att översätta i att de boende blir informerade och har möjlighet att ge synpunkter men de saknar möjlighet delta aktivt i utformningen och att kontrollera huruvida deras åsikter beaktas av beslutsfattarna. I ÅF:s utredning (2016) formuleras det att *”Dialog innan tar tid, men det måste få ta tid. Relationer är viktigt! Var generös med tid och kunskap.”* (s. 14). Dokumentet *Sommargångator projektbeskrivning* har tagits fram av Malmö stad och ska utgöra en manual för Malmös arbete med sommargator. Konceptet för sommargator är utformat efter ”Målområde 1” och det beskrivs att sommargator tydligt ska kopplas an till frågor gällande delaktighet och dialog (Malmö stad, 2018b). Inom Målområde 1 beskrivs det även att tillfälliga lösningar skapar unika möjligheter för delaktighet. Slutligen är just en utvecklad dialog en av de fyra idéerna som FGK presenterar som huvudfokus i arbetet med Friisgatan (Malmö stad, 2017).

Arbetet med medborgardialog i praktiken kan dock konstateras vara underutnyttjad, då medborgare endast har möjlighet att lämna synpunkter. Ställs detta i relation till teorin går det att utläsa att bristen på deltagare leder till problem för legitimiteten för deltagandet, då insändare inte kan ses som representativt (SOU 2015:96). Enligt Tahvilzadeh (2016) kan denna typ av dialog användas med goda intentioner, men då endast ett fåtal personer hör av sig med synpunkter kan legitimiteten ifrågasättas. Vidare skiljer sig graden av medborgardialog inte nämnvärt från den nivån som brukar erbjudas i samband med en vanlig stadsbyggnadsfråga. Risken finns då att medborgardialogen främst kommer stärka de grupper som redan kommer till tals, på bekostnad av de marginaliserade grupper. I den lokala demokratin finns det därför en maktdynamik som måste analyseras för att dialogen ska bli demokratisk.

Dialogarbete med butiksägare

Respondenten beskriver att FGK inför projektet Friisgatan år 2020 har valt att fokusera extra på butiksägarna på gatan, då dessa tenderar att hamna i skymundan (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Restaurangerna har möjlighet att utvidga sina uteserveringar och får därför en ganska självklar roll på sommargatan medan butikerna har en annan roll och därmed andra tankar och önskemål. Inför årets sommargata har workshops anordnats tillsammans med butiksägarna. Enligt respondenten har butiksägarna, precis som många av de andra näringsidkarna, haft en generellt positiv bild av sommargatan. Det som diskuterats mest under workshop-tillfällena är gestaltningen (och hur den riktat flödena) på gatan. Respondenten beskriver att syftet med sommargatorna är att låta människan ta mer plats på gatan och att detta gör att vissa butiksägare uttrycker en oro för hur detta kan påverka "spontankunder" som annars upptäcker butiken när de går förbi på trottoaren. Detta resulterar i att en del av butiksägarna på Friisgatan anser att de vill synas mer och detta är något som Malmö stad tagit stor hänsyn till i årets gestaltning av sommargatan. Vidare är 2020 års gestaltning nästan helt baserad på verksamheternas synpunkter från tidigare års utformning. Detta har resulterat i att träd flyttats och att planteringar och bänkar tagits bort då butikerna upplevde att dessa var svåra att ta sig förbi, samt att de skymt butikernas skyltfönster. Dessa möbleman var i själva verket ett sätt att ge människan större plats på gaturummet, vilket är syftet med sommargatan. Målet är att gestaltningen både ska ge människan en större plats i gaturummet, men samtidigt inte skymma

Foto 2: Möbleman på Friisgatan av Åsa Svensson

butikernas skyltfönster, två intressen som inte är helt enkla att kombinera. Respondenten beskriver att det uppkommit intressanta diskussioner och att dialogerna har möjliggjort en djupare förståelse för de olika parternas behov. Diskussionerna har gjort att projektgruppen fått en ökad förståelse för aktörerna, och vice versa. Enligt respondenten får aktörerna en inblick i vad som behöver tas hänsyn till i gestaltningen, exempelvis funktioner som behöver rymmas på en gata i form av sophämtning, utställningsplatser för räddningstjänst etc. De får även en förståelse i att projektgruppen behöver hitta en balans mellan att tänka på den enskilda butiksägaren samt besökare och brukare av platsen. Respondenten förklarar att de har försökt vara väldigt transparanta med hur de tänker och att detta bidrar till en förståelse till varför vissa saker de testat blir lyckade medan andra saker de provar inte blir så lyckade som de tänkt. Detta speglar målen i *Kommissionen om social hållbarhet* (2013) där det beskrivs att ökad offentlig insyn och transparens är viktigt.

Besvikelse och frustration vid dialog

Montin och Granberg (2013) belyser att en dialog som blivit dåligt utförd riskerar att göra att allmänheten får en negativ syn på både medborgardialog och den berörda frågan, då deras förväntningar inte uppfylls. Detta kan leda till besvikelse och frustration hos medborgarna, vilket i sin tur har negativa effekter på förtroendet för demokratin. För att återkoppla till Arnsteins teori (1969) så placeras detta projekt på en nivå i stegen som mer uppfyller ett symboliskt värde än medborgardialog. Detta kan användas av planerarna för att förmedla en bild av att medborgarna inkluderas och har en mer betydelsefull roll för planeringen än vad de egentligen har. I FGK:s dialogstrategi (2016a) kan denna placering på stegen resultera i bristande återkoppling och transparens, vilket i sin tur kan leda till att beslutsmakten i sin tur skapar frustration och kan uppfattas som manipulation.

Hinder

Det kan finnas flera orsaker till den bristande medborgardialogen. Utvärderingsrapporten visar att det generellt finns en vilja att arbeta med medborgardialog och att förståelsen för vilka goda effekter det kan ge upphov till är stort på Malmö stad (ÅF, 2016). Även respondenten uppvisar en positivitet till medborgardialog (intervju respondent FGK, 13/5 2020). Hen uttrycker att dialogen är en väldigt viktig del i arbetet med sommargator, då syftet med projektet är att de som besöker, verkar och bor på gatan ska kunna komma med synpunkter på hur projektet fungerar, vad de hade velat se mer eller mindre av eftersom det "*handlar om en demokratisk syn av gaturummet*". Respondenten beskriver att de därför gärna hade utvecklat arbetet med dialogen på sommargatorna då "*tanken med projektet är att de som besöker,*

verkar och bor på gatan ska komma med synpunkter då det handlar om en demokratisk syn på utvecklingen av gaturummet" (13/5 2020). Respondenten uttrycker en osäkerhet i hur detta skulle göras rent konkret, delvis på grund av att projektet växer och att detta blir resurskrävande. Detta försvårar möjligheten att hålla fysiska möten som ska bli kvalitativa ur en dialogsynpunkt och inte endast resultera i envägs kommunikation när det rör sig om ett stort antal boende. Och det uttrycks även av:

"Det är svårt att hålla fysiska möten med så många boende, då vi vill att det ska bli en dialog och att det inte ska bli så att vi står och informerar om vad vi ska göra. Vi har inte direkt någon idé än så länge om hur det skulle kunna göras."

(intervju respondent FGK, 13/5 2020)

05.

Slutsatser

I detta kapitel sammanfattas arbetets slutsatser i punktform efter frågeställningarna.

Frågeställning 1: *Hur arbetar Malmö stad med medborgardialog i det temporära projektet Friisgatan?*

- Genom att inkludera medborgarna i utvecklingen vill kommunen stärka invånarnas delaktighet och inflytande i stadsplaneringens processer, öka jämställdheten i den offentliga miljön, skapa mötesplatser, minska vandaliseringen och ge ökad trygghet.
- Det finns en ambition att samverka mellan olika aktörer på Friisgatan. Under projektets gång har det funnits inslag av dialog med de boende. Detta har skett genom att en projektgrupp från kommunen varit ute på gatan och diskuterat med folk om hur de vill att Friisgatans framtid ska se ut. Det har även genomförts regelbundna träffar med näringsidkare på gatan.
- Malmö stad har höga ambitioner gällande medborgardialog i det temporära projektet. Dialogarbetet ska möjliggöra för nytänkande och kreativa idéer för ett förändrat gaturum, på kort eller lång sikt. Vidare har uppsatsen visat att medborgardialogen varit knapp och att medborgarna på gatan har möjlighet att lämna synpunkter men att de saknar möjlighet att delta aktivt i utformningen. Appliceras Arnsteins teorier innebär detta att medborgare inte har en chans att faktiskt få direkt inflytande.
- De mest betydande hinder som visat sig försvåra arbetet är att projektet snabbt blev väldigt resurskrävande samt en avsaknad av riktlinjer på en högre nivå.

Frågeställning 2: *Kan temporära platser fungera som en katalysator för medborgardialog och i så fall på vilket sätt?*

- Temporära platser kan fungera som en arena och därmed en brygga där medborgare, politiker och planerare kan mötas och samtala genom ord eller skapande.
- Långsiktiga visioner kan upplevas som abstrakta och svåra att greppa, men fysisk förändring i form av temporära platser ger något påtagligt att prata om.
- Temporära platser möjliggör att öka graden inflytande hos medborgare. Detta kan i sin tur leda till en maktförskjutning mellan makthavare och medborgare, samt möjliggör för att påverka planeringsprocessen under fler skeden.
- Malmö stad använder den temporära platsen för att skapa något för staden, för att uppnå stadens mål. Rummet i sig utnyttjas (knappt) som en katalysator för medborgardialog.

06.

Diskussion

I detta kapitel förs en diskussion kring arbetets resultat och analys. Tankar kring arbetets teori och exempelstudie förs. Kapitlet avslutas med en metodreflektion samt förslag på vidare forskning.

Syftet med uppsatsen har varit att belysa och diskutera samspelet mellan temporära platser och medborgardialog. Studien har visat att denna kombination, från två håll, kan fungera som ett tillvägagångssätt att nå det gemensamma målet – skapa band mellan människor sinsemellan, kommun och platsen i fråga. Vidare har projektet på Friisgatan först och främst fungerat som en plattform där Malmö stad kunnat applicera stadens mål, och se hur dessa tagits emot av brukarna. Under uppsatsens gång har en del problem i projektet Friisgatan accentuerats, som kan vara intressanta att diskutera i ett större sammanhang.

Resultatet pekar på ett glapp mellan visioner i dokument och medborgardialog i praktiken. Främst har dialogen på sommargatan nått framgång i arbetet mellan näringsidkare och kommunen, genom att de har kunnat samarbeta mer dynamiskt än i andra projekt. De boende har inte fått lika stort utrymme, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att det i utredningen lyfts fram att medborgardialogen är en viktig grund för sommargatan. Vidare är det intressant att behandla vilka aspekter som försvårar arbetet med medborgardialogen.

Uppsatsen visar att sommargatan som koncept snabbt blev väldigt resurskrävande när projektet utökades i skala, vilket ledde till att de ekonomiska och tidsmässiga resurserna hade stor påverkan på projektets utgång och för vilka prioriteringar som gjordes. Detta ledde till strukturella utmaningar och att Malmö stad fick prioritera och huvudsakligen arbeta med aktörer på gatan. Under intervjun gick det att utläsa en tveksamhet att dialogen med medborgare på grund av bristande utrymme endast skulle bli ett forum för Malmö stad att "informera", och detta ledde till knappt någon dialog med de boende och andra besökare fördes.

Organisationens fokus på kostnadseffektivitet samt aktörernas ökade makt medför att befolkningens deltagande hamnar i skymundan vilket leder till att den demokratiska legitimiteten inte kan tillgodoses. Med det sagt tror jag inte att problemet endast ligger hos planeraren utan att det ligger i större strukturella nivåer och att detta är ett mer allmängiltigt problem. Utmaningen handlar därför snarare om politiska utmaningar, och inte bara i att hitta "rätt metoder" för dialogen. Planeringsprocesserna måste få utrymme att ta längre tid och detta måste få stöd hos politiker. För ambitionen hos Malmö stad finns, men att bygga relationer tar tid och finns inte tid så är det svårt att föra en nära och ärlig dialog. Det blir problematiskt när byggprojekt samt organisationer ofta har stora krav gällande tillväxt samt tids- och kostnadseffektivitet. Vidare borde det finnas fler sätt att mäta kvalitet på än i tid och vad som ger snabbast ekonomisk avkastning. Det handlar om relationer,

stolthet och andra "mjuka" värden som medborgardialog och medskapande kan ge.

Det finns inget unikt recept för att åstadkomma en lyckad medborgardialog, men genom en ökad medvetenhet går det att öka dess legitimitet och effektivitet. Det krävs därför ett vidare arbete där makthavarna aktivt arbetar för att fördjupa dialogen och på så vis hjälpa lokalbefolkningen att få möjligheten att vara delaktiga. Det finns exempel på när inkluderande processer har haft en positiv utgång och det är såna typer av erfarenheter som kan vara till hjälp i framtida projekt. Tahvilzadeh (2016) menar att det är relevant att svenska kommuner funderar över hur den svenska medborgardialogen kan uppgraderas för att utgöra mer än bara triviala processer. Genom att applicera tankesättet med de tre vingarna på Friisgatan, går det att klassa projektet som ett "institutionellt arrangemang" då sommargatan utgör ett forum för diskussion. Detta uppfylls dock inte helt då dialogen bör resultera i en konkret förändring. Det är även av intresse att analysera hur dialogen kan fördjupas med hjälp av vingarna "empowerment" och "facilitatorer". Empowerment handlar om att stärka förutsättningar för människor att samlas i ett rum för att artikulera visioner och använda dessa rum som plattform för vidare engagemang. I plandokument från Malmö beskrivs att dialog med de boende ska ske men det förklaras inte djupare hur detta ska göras. Tahvilzadeh beskriver att offentlig sektor kan stödja marginaliserade gruppers möjlighet att artikulera röster genom att uppmuntra till politisk organisering, och vara lyhörd mot befintliga föreningar. Resultatet pekar på att det finns en arrangemangsansvarig på Friisgatan som det går att höra av sig till ifall intresset finns, samt en dialogsamordnare som underlättar för möten mellan olika aktörer. Frågan är dock om det framgår att denna möjlighet finns att tillgå, något som även respondenten uttrycker sig tveksam till under intervjun. För framtida arbete hade dessa personer kunnat ansvara för att lyfta befintliga föreningar samt skapa förutsättningar för underrepresenterade grupper.

Idag styrs dialogen helt och hållet internt av Malmö stad, vilket på ett sätt möjliggör för gränsöverskridande samarbeten. Tahvilzadeh (2016) beskriver dock att det kan vara problematiskt då offentliga institutioner har en tendens att präglas av byråkratiska och stela rutiner, och att dialogen i stället bör ske i rum där lokalbefolkningen känner trygghet. Dialogen bör förankras via facilitatorer som fungerar som brobyggare mellan offentliga institutioner och lokalbefolkningens sociala rum. Personer som är anställda på offentliga institutioner med nära kontakt med medborgare (fritidsgårdsanställda, socialarbetare, lärare etc.) har den bästa förutsättningen då de har möjlighet att hjälpa lokalbefolkningen att bidra till en dialog och social förändring.

I Malmös dialogstrategi framgår det att fokus i arbetet ska vara att inkludera unga. Det hade därför varit intressant om kommunen arrangerade en plattform för unga att ta plats och få mer inflytande på Friisgatan. Ett tillvägagångssätt för att uppnå detta hade varit att ge rummet en större roll i projektet. Idag utnyttjas inte det temporära rummets förmåga att fungera som den flexibla, omformbara plattformen där invånarna själva får ta kommando. På så sätt kan den temporära platsen i sig kan användas som en alternativ arena för medborgardialog, genom att låta medborgarna vara aktiva i processen i stället för passiva. För på samma sätt som mänskliga beteenden påverkas av hur de offentliga rummen utformas, kan även människors rörelse och agerande få konsekvenser för den byggda miljön. Långsiktiga visioner kan upplevas som abstrakta och svårgreppbara, men fysisk förändring i form av temporära platser ger något påtagligt att prata om (Andersson & Bratel, 2019). Det är lätt att glömma att traditionella rum för dialog inom planering kan vara svåra att ta plats i om du inte har en vana att bruka designtermer som det (ofta) krävs en utbildning för att behärska. För att möjliggöra för en större diversitet av människor krävs det att tröskeln sänks. Därför borde utformningen - själva skapandet i sig - istället användas som ett sätt att föra dialog genom exempelvis installationer, modeller och skisser.

Uppsatsen har visat att människor i stort sätt alltid tagit staden i anspråk och själva uppfört strukturer de upplever saknas i deras omgivning. Det är troligtvis inget som kommer försvinna, men i rollen som landskapsarkitekt finns möjligheten att förenkla för människor att göra detta. Vi behöver förstå vilka underliggande normer och idéer som styr och ligger till grund för planeringen idag. Som landskapsarkitekt eller planerare går det inte att själv bryta mönster och lösa problem i form av ojämlikhet i våra städer. Däremot finns möjligheten att använda och planera det offentliga rummet, för att skapa demokratiska platser där människor kan mötas och vara delaktiga i.

6.1 Metodreflektion

I studien ingick en intervju med en av de anställda i projektgruppen för Friisgatan. Om ytterligare intervjuer hade utförts med exempelvis brukare, aktörer, eller andra personer som varit delaktiga i processen hade det troligtvis erhållits ytterligare värdefull information. Att intervjun gjordes över telefon kan även ha påverkat resultatet, då kroppsspråk och mimik inte kan registreras.

När jag valde att studera just exemplet Friisgatan kände jag inte till dess förutsättningar, exempelvis att det var ett så kallat "top down"-initierat projekt. Om jag i stället hade valt ett projekt som varit medborgarinitierat ("top up") hade uppsatsen troligtvis tagit en annan form och riktning. Det är svårt att förutsäga hur platsen hade sett ut om en annan metod använts, men tankar och nyfikenhet väcks kring hur detta hade påverkat nivån av delaktighet. Detta är dock nödvändigtvis inget negativt utan ledde till att jag fick lärdomar angående kommunens arbete med inkluderande planeringsprocesser, något som kommer vara användbart i rollen som landskapsarkitekt.

I litteraturstudien rörande medborgardialog fanns det en hel del svensk litteratur, men när det gällde litteraturen kring temporära platser var det svårt att hitta litteratur med ett svenskt perspektiv. Mycket av litteraturen kom istället från länder som Tyskland och USA. Det hade varit intressant att få ta del av ytterligare litteratur med erfarenheter från projekt i Sverige för att få en utgångspunkt ur en svensk kontext. Eventuellt finns det skillnader som gör att temporär arkitektur ter sig olika i Sverige respektive USA och Tyskland.

Studien avgränsades till att undersöka Friisgatan genom temana medborgardialog och temporära platser, inom ämnet landskapsarkitektur och planering. Som det nämndes i kapitlet om avgränsningar angränsar dessa ämnen till komplexa frågor inom statsvetenskap, exempelvis mer djupgående resonemang om demokrati. Om dessa ämnen hade beaktats hade projektet troligtvis fått en annan utgång. Valet av en exempelstudie baserat på ett fall gör att det inte är möjligt att generalisera i bred bemärkelse, men det kan skapa förståelse för komplicerade sociala företeelser.

6.2 Vidare forskning

Slutligen hade det varit intressant att fortsätta följa Malmö stads arbete med inkluderande planeringsprocesser, en stad med fler potentiella ytor att utforska denna typ av användning på. Under arbetets gång har jag stött på ett flertal intressanta projekt som tillkommit efter Friisgatan, exempelvis Skeppsbrokajen i Malmö där kommunens roll begränsas till att endast initiera. I vidare studier hade detta projekt kunnat jämföras med Friisgatan, för att undersöka om resultatet ändras beroende av kommunens grad inflytande. Det hade även varit givande att undersöka projekt som inte finns kvar, då de antingen tagits bort eller övergår till att bli permanent. Då hade exempelvis medborgare som deltagit kunnat intervjuas med vinkeln att undersöka om en platsanknytning skapas, även då projektet inte finns kvar.

7. Källförteckning

7.1 Bildkällor

Om inget annat nämns är författaren upphovsman till bilderna.

Åsa Svensson (2018). *Friisgatan*. [fotografi]

Åsa Svensson (2018). *Möblemang Friisgatan*. [fotografi]

7.2 Elektroniska källor

Abrahamsson, H (2016). *Vår tids stora samhällsömdaning - en forskningsömd om politiskt ledarskap, social hållbarhet och medborgardialog*, Tillgänglig: <http://docplayer.se/30327438-Var-tids-stora-samhallsömdaning-en-forskningssömda-om-politiskt-ledarskap-social-hållbarhet-och-medborgardialog.html> [2020-04-16]

Arnstein, S (1969). *A ladder of citizen participation*. Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/01944366908977225> [2020-04-30]

Boverket (2014). *Kunskapssammanställning och exempelsamling till hållbarhetsbestämmelserna i plan- och bygglagen*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2014/kunskapssammanstallning-hallbarhet-pbl-med-bilagor.pdf> [2020-04-30]

Boverket (2018) *Översiktsplanering – för en långsiktigt bra planering*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/oversiktsplanering/>

Boverket (2019) *Medborgardialog*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/medborgardialog1/> [2020-03-30]

Boverket (2020a) *Stärka demokratin*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/medborgardialog1/varfor-satsa-pa-utokad-medborgardialog/starka-demokratin/> [2020-04-16]

Boverket (2020b). *Delaktighetstrappan beskriver grad av inflytande*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/medborgardialog1/vad-ar-medborgardialog/delaktighetstrappan-beskriver-grad-av-inflytande/> [2020-04-29]

Few et al., 2011. *Public Participation and Climate Change Adaption: Avoiding the Illusion of Inclusion*. Climate policy.

Henecke, B. & Khan, J. (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen - en demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik*. Tillgänglig: <https://portal.research.lu.se/portal/files/4453664/3972503.pdf> [2020-05-02].

Lehtovuori, P & Ruoppila, S (2012). *Temporary uses as means of experimental urban planning*. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/275259733_Temporary_uses_as_means_of_experimental_urban_planning [2020-05-02]

Lindholm, T & Moritz, M (2012). *Handbok i delaktighet – från ord till handling*. Tillgänglig: <https://www.huddinge.se/globalassets/huddinge.se/organisation-och-styrning/sa-arbetar-vi-med/hallbar-utveckling/handbok-delaktighet.pdf> [2020-04-24]

Malmö stad (2013). *Malmöns väg mot en hållbar framtid, hälsa, välfärd och rättvisa*. Tillgänglig: https://malmo.se/download/18.3108a-6ec1445513e589b90/1491298327791/malmokommissionen_slutrapport_2014.pdf [2020-04-28]

Malmö stad (2015). *Södra Förstadsgatan – försök med bilfri del*. Tillgänglig: <https://docplayer.se/113084-Sodra-forstadsgatan-forsok-med-bilfri-del.html> [2020-04-28]

Malmö stad (2018a). *Översiktsplan för Malmö: planstrategi*. Tillgänglig: https://malmo.se/download/18.270ce2fa16316b5786c18924/1528181608562/%C3%96VERSIKTSPLAN+F%C3%96R+MALM%C3%96_antagen_31maj2018_lowres.pdf [2020-04-07]

Malmö stad (2020a). *Så arbetar vi med sommargator*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Stad-och-trafik/Sommargator.html> [2020-04-17]

Malmö stad (2020b). *Sysselsättning*. Malmö: Malmö stad. Tillgänglig: <https://malmo.se/Fakta-och-statistik/Sysselsattning.html> [2020-04-17]

Temporär. (u.å). I Nationalencyklopedin. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/temporär> [2020-05-16]

Offentliga rum. (u.å). I Nationalencyklopedin. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/temporär> [2020-05-16]

Sveriges kommuner och regioner (2009). *Faktablad 6 – Medborgarpaneler*. Tillgänglig: <https://docplayer.se/16687720-Faktablad-medborgarpaneler-6-medborgarpaneler-april-2009-projektet-medborgardialog.html> [2020-04-16]

SCB (2020). *Inkomst för personer*. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/inkomster-for-personer/> [2020-04-15]

SOU 2013:19 (2013) Svenska framtidsutmaningar. Slutrapport från regeringens framtidskommission. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49b6cf/contentassets/c709bf195f8a48278ec51d02cdbc82cf/framtidskommissionens-slutrapport-svenska-framtidsutmaningar> [2020-04-16]

SOU 2015:96 (2015) *Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/48e909/contentassets/16dfd1fed76e42dd9f40c9229637e44b/lat-fler-forma-framtiden-sou-20165-del-a.pdf> [2020-04-15]

Sveriges kommuner och regioner (2011). *Medborgardialog som del i styrprocessen*. Tillgänglig: http://old.kommun.ax/files/medborgardialog_som_del_i_styrprocessen.pdf [2020-04-16]

Sydsvenskan (2015) *Malmöns hetaste gata. Vinnaren är...* Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2015-10-15/malmos-hetaste-gata-vinnaren-ar> [2020-04-28]

Tahvilzadeh, N. (2015). *Det våras för medborgardialog*. Tillgänglig: <https://demokratiutredningen.files.wordpress.com/2015/04/tahvilzadeh-det-vc3a5ras-fc3b6r-medborgardialoger.pdf> [2020-04-16]

Tahvilzadeh, N. (2016). *Öppna rum för deltagande: Idéer för demokratiseringen av Stockholm*. Tillgänglig: http://www.stockholm.se/PageFiles/1285349/Underlagsrapport_arbete_KSHS_Demokrati_VT_2016_%C3%96ppna%20rum%20f%C3%B6r%20samverkan.pdf [2020-04-02].

Zimm, M. (2016) *Tillfällig arkitektur ger plats för arkitektur: Rumsskapande händelser och gemenskapande platser*. Stockholm: White arkitekter. Hämtad: <https://smartkreativstad.com/wp-content/uploads/2017/10/Tillfallig-arkitektur-ger-plats-för-kultur-bilaga-1-6.pdf> [2020-03-30]

7.3 Litterära källor

Andersson, A & Bratel, J (2019). *Dis_course #1 2019*. Att inkludera de boende i staden.

Bengtsson, Å. (2008). *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur.

Bishop, P & Williams, L. (2012). *The temporary city*. London: Routledge.

Bryman, A (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Cars, G. (2015). *Medborgardialog - ett verktyg för att stärka demokratin i samhällsplaneringen?*, i Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. *Medborgardialog - demokrati eller dekoration*. Klippan: Arkus.

Haydn, F & Temel, R. (2006). *Temporary urban spaces: concepts for the use of city spaces*. Birkhäuser.

Hoffman, S (2014). *Architecture is Participation. Die Baupiloten – methods and projects!* Berlin: Jovis

Lind, R. (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Listerborn, C. (2015). *Medborgarinflytande: om makt, genus och stadsutveckling. Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen*. Malmö.

Lydon, M & Garcia, A. (2015). *Tactical urbanism - short-term action for long-term change*. Washington, DC. Island Press.

Madanipour, A (2017). *Cities in time : temporary urbanism and the future of the city*. London: Bloomsbury.

Mitchell, D (2003). *The right to the city: social justice and the fight for public space*. New York: Guilford Press

Oswalt, P., Overmeyer, K. & Misselwitz, P. (2013) *Urban Catalyst –The Power of Temporary Use*. Dom publishers.

Salonen, T. Grander, M. & Rasmusson, M. (2019) *Segregation och segmentering i Malmö*. Malmö: Malmö stad

Sveriges kommuner och Landsting (2009a). *11 tankar om medborgardialog i styrning*, Solna: u.n.

Thufvesson, O. (2006) *Fjärde staden*. Placemarketing Helsingborg. Helsingborg stad

Westin, Sara (2012). *Planerat, alltför planerat: En perspektivistisk studie i stadssplaneringens paradoxer*. Uppsala: Uppsala Universitet

7.4 Muntliga källor

Tjänsteperson (Fastighets- & Gatukontoret, Malmö stad). Den 13 maj 2020

7.5 Opublicerade källor

Malmö stad (2016a). *Dialogstrategi för gatukontoret*. Tillhandahållen av respondent inför intervjun, Malmö Stad.

Malmö stad (2016b). *Utredning Rådmansgatan/Friisgatan*. Tillhandahållen av respondent inför intervjun, Malmö Stad.

Malmö stad (2018b) *Sommargator*. Tillhandahållen av respondent inför intervjun, Malmö Stad.

ÅF (2016). *Utvärderingsrapport Malmö Mobility Week*. Malmö: Afry. Tillhandahållen av Gatukontoret Malmö.

Bilaga A. Intervjuformulär

Intervjuerna inleddes med att studiens syfte presenterades:

"Det övergripande syftet med denna studie är att belysa och diskutera samspelet mellan temporära platser och medborgardialog. Vidare är målet med arbetet att undersöka hur medborgardialog används i det temporära projektet Friisgatan i Malmö."

Friisgatans utveckling

- Berätta om projektet Friisgatan.
- Vad är din roll på Fastighet- och gatukontoret i Malmö och mer specifikt i projektet Friisgatan?
- Vad skulle du säga var de bakomliggande tankarna om projektet?
- Varför valde ni just Friisgatan som plats?
- Vad var bakgrunden till att sommargågatan kortades ner (från att ha gått från Folkets park till triangeln under EMW)?

Dialogarbete:

- Vilka är det ni vill involvera i projektet? Och vilka är det som involverats i processen för projektet?
- Hur ser samarbetet mellan olika aktörer ut?
- Vilka deltar inte i dialogprocessen, finns det aktörer som hade varit bra att ha med i dialogprocessen (om det fanns möjlighet)? (vilka är svåra att nå?)
- Vad har du för syn/erfarenheter av medborgardialog?
- Har ni involverat medborgare i projektet friisgatan? Och i så fall hur?
- Vad tycker du man ska tänka på när man arbetar med medborgardialog?
- Vad är viktigt att tänka på när man arbetar med medborgardialog?
- Hur är inställningen till medborgardialog på din arbetsplats/ Malmö stad?
- Hur tror du att arbetet med medborgardialog kommer se ut i framtiden?
- Vilka är de största utmaningarna med projektet?
- Vilka är de största utmaningarna med att involvera medborgare i projektet?
- Hur hade ni kunnat inkludera fler medborgare?
- Hur har utgången/dialogen påverkats av att det är kommunen som initierat projektet?

Temporära platser

- Hur är Malmö stads syn på att arbeta med temporär arkitektur i staden?

Lärdomar till framtida projekt

- Hur ser framtidsplanerna ut för Friisgatan?
- Friisgatan är den första sommargatan i Malmö. Vad tar ni med er från det projektet och vad lämnar ni bakom er?
- Är det någon del i ert dialogarbete med medborgare som ni redan nu tillämpar i andra projekt?
- Idag har ju Malmö fått fler sommargator (Kärleksgatan, Claesgatan & Ängelholmsgatan). Har arbetet med medborgares involvering yttrat sig på annat vis i dessa fall?